Kollar, Jan
O literni vzajemnosti

O literní

VZÁJEMNOSTI

mezi rozličnými

kmeny a nářečími

slovanského národu

od

Jana Kollára.

Dle zlepšeného vydání pod titulem: „Über die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slawischen Nation" vyšlého

přeložil

Jan Slav. Tomíček.

V Praze 1853.

Nákladem překladatelovým.

Tisk Jarosl. Pospíšila.

Hlavnější doby z Kollárova života.

Jan Kollár narodil se v Mošovcích na Slovensku r. 1793. Po studiích v Kremnici a v Baňské Bystřici skončil v Břetislavi (Prešpurku) studia bohomluvecká, načež pro vyšší vzdělání r. 1817 na universitu Jenajskou se odebral. Po návratě do Uher stal se ev. kazatelem v Pešti. První sbírka jeho básní (80 znělek) vyšla v Praze 1821, druhá v Pešti 1824, třetí s výkladem tamtéž r. 1832. Roku 1830 vyšly v Budíně Rozpravy o jmenách, r. 1831 kázně (kázaní) a r. 1834 a 1835 též tam dva díly národních zpěvanek, čili písně světské Slováků v Uhrách. Na to r. 1837 vyšel v Pešti v německém jazyku spis: Uiber die literarische Wechselseitigkeit atd., a nyní, dříve už z mnohých stran pro národní působení své všemi líticemi pronásledovaný Kollár byl pro tento spis znova osočován. Vydal též popsání své cesty po Italii a Švýcařích. Vrchu pronásledování a osočování dočkal se Kollár r. 1848, čemuž r. 1849 jeho odchodem do Vídně hráze byly položeny. Tam byl vyvolen za národního důvěrníka k vyjednávání s c. k. ministerstvem ohledem slovenských záležitostí, a též na

universitě vídenské za professora slovanských starožitností a bajesloví ustanoven. Roku 1850 povolal ho velkovévoda Meklenburský, by ohledal vykopané tam modly pohanské. V srpnu 1850 byl Kollár od Jeho Veličen. císaře rakouského poctěn řádem sv. Leopolda. Nákladem vídenské akademie vyšlo též starší jeho dílo: Staroitalie Slovanská. Roku 1852 ukončila se pozemská dráha tohoto nadšeného pěvce, ve filologii, starožitnostech a bajesloví neunavného badatele, a jedné z nejmocnějších hradeb Slovanstva proti útokům rozmanitých nepřátel.

§. 1.

Úvod.

Z nejutěšenějších a nejpamátnějších květin za nové doby na půdě mnohokmenného národu slovanského se vypučilých a vyvinulých, jest tak zvaná literní vzájemnosť. Poprvé zase po mnohých stoletích považují se rozptýlení národové slovanští co jeden veliký národ, a rozličná nařečí svá co jednu řeč, zbuzují v sobě cit národní, a touží, by se úže připojili. Mraky bludu a zaslepenosti se rozptylují; syti dlouhého rozdvojení, prázného otupujícího od sebe dlení a zničemňujícího rozpadnutí, odvrhují okovy starých předsudkův, by ztracených práv přírody a rozumu se ujali a k oné lidské a bratrské lásce se povznesli, která jediné s to jest, aby nešťastné národy přetvořila a oblažila. Slovanští národové čelí zase k původní své jednotě, jako v květ a ovoce rozvinulá rostlina k svému klíčení a jádru. Vzájemného svazku, zeměmi a moři nerozdělitelného, a nevidomě po kmenech a nářečích se zmáhajícího, takového literně-duchového svazku jsou Slované doby této nejen schopni, onť jest pro většinu jich potřeba nevyhnutelná. Tato myšlénka a úkaz, že jest nyní v Evropě nový, zvláštní, původní, pro národ slovanský ale velmi důležitý a prospěšný, jest hoden největší pozornosti, všestranné úvahy a skoumání každého vzdělaného Slovana tím více, ježto, ač sám v sobě nevinen, přece snadno k leckterému nedorozumění a poblouzení příčinu zavdati může. Žádná velikolepá, ducha povznášející myšlénka nevstupuje u veřejný život národův bez dvojakého

boje: buď s nepřátely myšlénky, již dalšímu její šíření naproti se staví a ji potlačiti se snaží, buď s její přátely, již ovšem pro ni se prohlašují a působí, vlastnímu ale smyslu jí nerozumějíce, tudy poklések se dopouštějí, jimiž dobré věci často více škodí, než první její nepřátelé. Neboť nejen myslitelé, vzdělaní, lepší a šlechetnější v národě chápají se s velikým účastím nové, u veřejný život vcházející myšlénky, i hrubá luza, sobec, blúzník, vášnivec, vystupují co hajitelé a šiřitelé její, aniž byli čistoty, významu a vznešenosti myšlénky té sami pocítili a pochopili. Čím tedy vznešenější a důležitější jest předmět, čím větší díl člověčenstva, na který se vztahuje, čím bohatší a významnější následky, jež má pro život, čím snáze se ho zneužívati může: tím častěji má se o něm přemýšleti, mluviti a psáti, tím pilněji usilovati, by se pravé pojemy a známosti jeho rozšiřovaly. A právě to jest i účelem tohoto pojednání. Již před lety promluvil spisovatel ovšem krátce poprvé o myšlénce té v knize: Rozpravy o jmenách, v Budíně 1830 str. 345, svým časem ale více o tom přemýšlel, též některé, sem náležející spisy jiných národův četl, a náhledův jich zde onde v tom úmyslu použil, by nebyl jednostranně slovanský, nýbrž aby pokud možná evropského stanoviště si dobyl.

§. 2.

Co jest vzájemnosť dle slova, dle významu?

Vzájemnosť není slovo novokuté, cizí, onoť jest v nářečí staroslovanském, ruském, polském a jiných užívané slovo domácí; rovná se latinskému reciprocitas (od recipio, recapio). Slovozpytně pochází od kořene j a t i, z a j a t i, p ř i j í m a t i, staroslovansky a rusky заемный, занимаю, взаимствованіе, a znamená tolik co vzíti a opět dáti, půjčiti a nahraditi, vespolek se objati, objímati. České obyčejné slovo o b a p o l n o s ť nevyjadřuje té věci

úplně, nebo slovo obě a pol, polovice vztahuje se jen na dvě půle čili strany, vzájemnosť ale může býti i mezi třemi, čtyřmi, pěti a více stranami nebo-li kmeny. Vzájemnosť jest tedy společné přijímání, společná výměna a spojené požívání. Literní vzájemnosť tedy jest, by všecky národní větve společnou měli část duchových plodův svého národu, by vzájemně kupovaly, četly ve všech slovanských nářečích vydané spisy a knihy. Každé nářečí aby nový život z druhého čerpalo, aby se omlazovalo, obohacovalo a vzdělávalo, a přece na druhá nesáhalo, aniž na sebe sáhati dávalo, nýbrž aby vedle všech ostatních na své vlastní půdě dále stálo. Při vzájemnosti zůstávají všechny kmeny a nářečí nezviklaně na svém starém místě, pomáhají však vzájemně spojeným působením a závoděním výkvětu společné literatury národní: vzájemnosť není zde květinou, nýbrž bohyní květin, která rozmanité květiny sije, sází, pěstuje, zalívá a ochraňuje, a jich pyl k nové spanilé směsi pořádá.

§. 3.

Co vzájemnosť není?

Neležíť ona v politickém spojení všech Slovanův, ne v demagogických pletichách neb v revoluční zpouře proti vládám země a panovníkům, z čehož jenom zmatek a neštěstí pochází. Literní vzájemnosť může i tam býti, kde národ pod více žezly se nalézá, do více státův, království, knížetství, panství neb republik rozdělen jest. Vzájemnosť jesti i tam možná, kde v národě několikero jest náboženství, církví a vyznání, kde různosť je písma a písmen, podnebí a zemí, obyčejův a mravův. Onať světským vrchnostem a zeměpánům není nebezpečna, hranic a zemí, odvislosti poddaných na tom neb onom mocnáři a jiných, tomu podobných okolností politických se nedotýkajíc, se stavem věcí, jakéž se jeví, spokojena jsouc, ke všem vlády

formám, ke všem způsobům občanského života se hodíc, práv a zákonův zemí cizích ve svém stavě nechávajíc, slovem s každým pánem v míře, s každým sousedem v přátelství živa jsouc. Jestiť ona tichá nevinná ovečka arci k jednomu velikému stádu náležející, a však na své zvláštní třídě a dolině se pasoucí. Stát jesti spojení mnoha zemí a rozličných národův pod společnou hlavou; jeho účel jest: ochrana, spravedlnosť a napomáhání vzdělanosti mezi svěřenými jí národy. Protož lásku k našemu národu a řeči — a věrnosť a poslušenství panovníkům, byť i jiného byli národu. Při literní vzájemnosti netřeba chovati přání neb návrhův, jako německý spisovatel Ant. Linhardt ve svém dějepise Krajinska, v Lublani 1791 díl II. předml. str. 2. „Že mezi národy rakouského mocnářství Slované počtem a mocí nejvíce převládají; že, kdyby v státovědě bylo obyčejné, aby suma spojených sil, v nichž majestát toho státu spočívá, dle největší stejnorodné síly byla pojmenována, Rakousko vlastně též tak jako Rusko slovanským státem by se nazývati musilo.“ *) Také možná býti spokojenu s ušlechtile skromným smýšlením a vyjádřením slovanského spisovatele, B. Kopitara, v jeho mluvnici str. XIX.: Štědrosť Jeho Veličenstva císaře Františka I. opatřila Františkánovi P. Stullimu, čehož potřebí, aby illyrský slovník sepsal. A v skutku mají slovanšti poddaní císaře rakouského jakés právo k zahřívajícímu paprsku vlády; z 20 millionův, již pod tímto mírným žezlem žijí, jest 13 millionův samých Slovanův, ostatních 7 Němcův, Maďarův, Židův atd. **) Národ německý jest do více kmenův a státův rozdělen, nalézá se pod více vládami nežli

*) Bylo by to zajisté k největšímu všech prospěchu.
Pozn. překl.

**) Za tímto příkladem vznešeného mocnáře a zvěčnělého otce šel i vznešený syn, Jeho Veličenstvo císař Ferdinand I., jenž veliké slovansko-literní zásluhy p. Jos. Jungmanna v Praze, spisovatele klasického slovníka českého, milostivě uznati a jemu skvostný prsten se vznešeným jmenem svým v diamantech propůjčiti ráčil.

slovanský; v Němcích jest nyní 38 rozličných státův a knížetství, k tomu ještě Dán, Norveg, Švéd, Hollandu, Belgie, Lotharinska, Elsasu, Burgundu, Švýcar, Sedmihrad a Spíšska nepočítajíc. Slované jsou jen pod 4 neb 5 vládami, totiž Rusy, Rakousy, Prusy, Sasy a Portou. Je-liž ale tam věrné lnutí k národní literatuře a k rozličným, germanským i negermanským vládám, můžeť tomu též i u Slovanův býti, jižto už svou povahou tišší a k vyšším, ne jak nepřátelé praví, podlézavější, nýbrž uctivější jsou. Žijíť i Angličané a Novořeci pod králi, z jich národu nejsoucími. Jen nelajte a nevykřikujte hned oněch co přepjatcův, fanatikův, pobuřovatelův anebo nepřátel jiných národův, již se svým národem věrně to myslí a jeho opravdu oblažiti žádají, aniž stávajícího světa řádu rušiti chtějíce. Též nespočívá vzájemnosť v tom, aby se nářečí slovanská zevšeobecnila anebo násilně smísila v jednu hlavní řeč a ve spisovní jedno nářečí, jak někteří Slavisté o tom sníti začali. Nářečí slovanská jsou už dílem mluvnicky daleko od sebe vzdálena, aby přirozeným způsobem v jednu řeč splynouti aneb skována býti mohla; dílem filologicky některá z nich tak už vyvinuta a výbornými knihami obohacena, že od člověčí slabosti, marnosti a samolibosti cele toho očekávati nelze, by některý kmen svou samostatnosť, budiž ona jaké koliv povahy, obětoval, posud dobytých pokladův se odřekl, na ně takořka zapomněl a jich se odžehnal. Většina Slovanův visí s přirodilou staletími usvěcenou láskou na svém nářečí, a ve své částeční vzdělanosti a literatuře pokročila už tuze daleko, by ustoupiti mohla.

§. 4.

Mnoho-li a která nářečí slovanská náleží ku vzájemnosti?

Ne vysoce učený, nicméně aspoň na prvním stupni vzdělanosti a osvěty stojící Slovan ať zná jen čtyři nyní žijící vzdělanější nářečí, v nichž knihy se píší a tisknou, totiž ruské, illyrské, polské a česko-slovenské. Učenější

a vzdělanější Slovan druhé třídy vnikne i do menších nářečí a podnářečí, jako ku př. v ruském maloruské, v illyrském horvatské, vindické, bulharské; v polském lužické a t. d. Slovan třetí třídy čili učený, jazyko- a dějezpytec znej všechna slovanská nářečí bez výminky, žijící jako už vymřelá, vzdělaná jako ještě nevzdělaná, čistá jako s jinými řečmi smíšená, málo jako dalece rozšířená, panující jako poddaná, hlaholskými, kyrilskými, latinskými písmeny aneb švabachem tištěná; chraň se, by ho Thunmannova námitka (II. p. 171) nestihla: Historik a filolog bývá často též tak nespravedliv jako člověk sprostý: „povrhuje toho, kdo šťasten není.“ Mezi mrtvými nářečími stůjž staroslovanské čili církevní v předu. Rovněž jako stavitel, ano každý citupIný člověk, staré chrámy i v jich rozvalinách ještě s úctyplným okem pozoruje a zpytným duchem skoumá, tak čiň i Slovan s drahými ze starých věků pozůstalými a v naší době nalezenými zlomky jazyka a zbytky literatury rozličných nářečí slovanských, jako jest ku př. královédvorský rukopis, Freisinské zlomky, Igorovo tažení, Hlaholita Clozianus, polský žaltář a jiné. Ano pravému Slavistovi jest užitečno a radno, by znal i ty řeči jiných národův, jež se slovanskou blíže neb dále jsou příbuzny, ku př. řeč Letův, Litvanův, Kurův, Valachův (Rumunův), Albaňanův, Novořekův atd. Za naší doby není dosti býti dobrým Rusem, horlivým Polákem, dokonalým Srbem, vysoce učeným Čechem, jenom a výhradně rusky, polsky, česky jakkoli dobře mluviti. Jednostranná léta dětinství národu slovanského už minula, duch nynějšího Slovanstva ukládá nám jinou vyšší povinnosť, totiž: všecky Slovany co bratry jedné veliké rodiny považovati, a vzájemnou všeslovanskou literaturu tvořiti dle věty: Slavus sum, nihil Slavici a me alienum esse puto (Slovan jsem, nic slovanského nemám za cizí). Známosť rozličných nářečí slovanských byla a jest posud i mezi učenými Slovany tak vzácna a tak tuze obmezena, že chtíce se o některém důležitějším předmětě druhým bratrům slovanským učiniti

srozumitelnými, k cizí, ne slovanské řeči útočiště bráti musíme. Protož psal Dobrovský všeslovanská díla svá německy neb latinsky; protož musilo toto pojednání, na žádosť více Slovanův, německy dáno býti.

§. 5.

Pokud má se tato vzájemnosť díti?

Vyšší a nižší stupeň známosti druhých nářečí slovanských závisí na osobách, na jich účele, jich vůli a jmění: nicméně každý vzdělaný Slovan mějž aspoň mluvnicko-slovnickou známosť nářečí svých bratří, to jest: význam slov každému nářečí vlastních, formy, sklonění, časování, pokud se od druhých nářečí odchylují. Nemyslíme, by každý Slovan všecka nářečí slovanská zběžně mluvil neb docela v nich knihy psal, nýbrž by každému mluvícímu druhu slovanskému rozuměl, každou knihu čísti uměl. Aniž žádáme, by každý Slovan všecky ve všech nářečích vycházející knihy a časopisy kupoval; k tomuť nestačilo by jmění jednotlivcův, nýbrž jen to, co v každém ohledě jest výborné, klassické, dle obsahu všeslovanské, všech Slovanův se týkající.

§. 6.

Příklady vzájemnosti u jiných národův.

U novějších národův nenalézáme nikdež takové vzájemnosti, o kteréž zde mluvíme, protože nikdež takových není okolností a potřeb, jimiž by mohla vzniknouti, jako u Slovanův. Literní základ ostatních evropských národův jesti jednotvárnosť v řeči, u národu slovanského jest rozrůznění, jímž vzájemnosť nutna jest. U jiných národův ku př. u Francouzův, Angličanův atd. potlačilo hned na začátku národního života jedno nářečí všecka ostatní. A přece učí se každý vzdělaný Francouz i druhým sbratře-

ným, k romanskému čili latinskému jazykovému kmeni náležícím nářečím, ač jsou od sebe více vzdálena, přetvořenější, sobě nepodobnější, nežli slovanská; každý vzdělaný Angličan mluví i francouzsky, vlasky, španielsky, portugalsky; každý vzdělaný Vlach čte i francouzského Voltaira, anglického Shakespeara, španielského Cervantesa, portugalského Kamoensa. U Němcův až do času Luthera a reformace zdá se že bylo cosi podobného, a však byla to snad více jen žárlivosť a boj různých nářečí mezi sebou, než pravá vzájemnosť, až konečně nářečí saské všecka ostatní pohltilo. Latina jest aristokraticky vzdělaná střední řeč Římanův, an zatím jazyk řecký a slovanský demokratickým, obvodovým čili nářečním jazykem nazván býti zasluhuje. Říman psal jak slyšel a naučen byl, dle jakéhosi usnesení; Řek psal jak mluvil, přirozeně; latinská řeč měla jen jeden střed, město Řím, řecká a slovanská mají více středův a jen jedno soustředění; protož nalézáme v latině velmi málo toho známek, co odchylujícími se nářečími nebo-li řečí lidu nazváno, nejvíce ještě u Plauta a Ennia, a ty drobnosti, jež pozdější vykládající spisovatelé a grammatikové pouze anekdotním způsobem co vzácnosť uvádějí. V latině jest vše učiněno, vypočteno, vyměřeno: tudy divná ta shoda v počtě p ě t i samohlásek a, e, i, o, u, a v počtě p ě t i sklonění, tak že pro každou samohlásku jedno sklonění ustanoveno a utvořeno bylo; tudy ten úkaz, že nové slovo u řečníka neb u básníka celým městem pohnulo a je takořka pobouřilo. Největší, překvapující podobnosť nalézá se tedy ohledem toho mezi námi S l o v a n y a starými Ř e k y čili H e l l e n y. I tam byl jenom jeden národ a více nářečí, jež nejen vedlé sebe žila, nýbrž se i vzdělávala, vzájemně se objímala a podporovala, totiž: jonické, aeolické, dorické a attické, všecka ze starohellenské, v okolí phthiotickém v Thessalii mluvené prařeči vzniklá. Sama tato čtyři hlavní nářečí dají se ale zas jen na dvě uvesti: na aeolicko-dorické a jonicko-attické, cele jako slovanská, jež Dobrovský ve dvě

pořadí rozdělil, jež rusko-srbské a polsko-české nazvati můžeme. Ve všech řeckých nářečích byly knihy psány, kupovány a čteny; ve všech nalézáme klassiky, jmenovitě:

V jonickém nářečí psali: Homer, Hesiod, Hippokrates.

V aeolickém: Alcaeus, Sappho, Theognis, (Homer, Aristofanes).

V dorickém: Theokrit, Pindar, Kallimach, Bion, Moschus, Archimedes.

V attickém: Isokrat, Demosthenes, Thukydides, Xenophon, Plato, Aeschylus, Sofokles, Euripides, Aristofanes a t. d.

V Homeru nalézáme stopy a známky skoro ze všech těchto řeckých nářečí, nejvíc ale z jonického a aeolického. Aristofanes směšoval často attické s aeolickým. Už za doby nejstarší vidíme, že nám řecký jazyk, kde v něm psáno bylo, hned mnohotvárně vstříc vychází, vidíme jej v nářečí rozdělen, to jest jinými slovy, kmeny lidu nebyly politickou samostatností tak souvislé, by každý své osoblivosti ve psaní nebyl hleděl uskutečniti. Později ani Alexander Veliký, všecky Řeky pod své žezlo zaňav, nebyl s to, by byl rozličná nářečí v jednu řeč spojil. V řeckém básnictví jeví se cele zvláštní ten úkaz, že se nářečí pro ten básnický druh stanoví, v němž druh ten nejdříve se byl zjevil. Tak stanovilo se jmenovitě měkší nářečí jonické pro epos, tvrdší dorické pro epigramm a idyllu, mezi oběma stojící attické pro dramu a divadlo. Jeden a týž spisovatel řecký psal neb mluvil dle předmětu, času neb osob mnohdy ve všech nářečích svého národu. Attičtí dramatikové volili úmyslně ku svým sborům, by byly slavnější, ne-li vše, aspoň něco z nářečí dorického, tvrdého, drsného a vážného. Vůbec uměli Řekové vzorným způsobem svých nářečí používati. Jednotlivý uměl nejen svou vlastní řeč domácí, nýbrž i druhých kmenův, a přece uvarovali se smíšení. Že později nářečí přestala býti místní a k jednotlivým kmenům vázána, ano že stala se putující, po-

hyblivá a obecná, používalo se jich všech dle potřeby okamžiku anebo dle přiměřenosti věcí. Každý vzdělaný Řek četl a rozuměl bez obtíže všem těmto pestrojazykovým oblíbencům svého národu. Při hrách olympických četli spisovatelé všech kmenův a ve všech nářečích své spisy; věnce a odměny byly všem, kdož jich zasluhovali, bez strannosti a ohledu na nářečí udělovány. V Athénách rodilý a vychovaný, atticky mluvící a píšící Thukydides plakal v mládí svém, slyše v Halikarnase rodilého a v jonickém nářečí píšícího Herodota, když svůj dějepis veřejně v městě Olympii četl. V Keramiku, zvláštním hřbitově, postavili Athéňané sochy výtečných občanův svých, nečinivše přídy a rozdílu mezi nářečími, neboť občané tito, dle životopisu a nápisův na sochách, byli splyn Řekův všech kmenův, nářečí a okolí. By kdo řekl, že nářečí řecká sobě bližší byla než nyní slovanská, bloudil by velmi. Nejen výslovnosť, přízvuk, zvukomíra (prosodie), ano i koncovky slov, i celá sklonění a časování byly znamenitě rozdílny, ku př. ἁλιος doricky, ἡλιος atticky a jonicky; νασος doricky, νησος atticky, jonicky; δαμος dor., δημος att., jon.; ἀηρ att., dor., ἠηρ jon.; πρασσω att., dor., πρησσω jon.; θωραξ att., dor., θωρηξ jon.; σοφια att., σοφιη jon.; Αθαναι dor., Αθηναι att., jon. a t. d. Takž θναισκω, θνασκω, θνησω; ἀλαθεα dor., ἀληθεια atticky, αληθεη jon. atd. Mnohá slova a výrazy měly v rozličných nářečích často cele jiný protičelný smysl, ku př. λογχη v attickém nářečí kopí, zbraň, v jonickém část; φαρμακον v attickém jed, v jonickém barva; φονος v att. a jon. vražda, v dor. zločinec; αφατος v att., jon., dor. neznámo, v aeolickém sopka atd. Mnohé těmto cele podobné případy a různosti nalézají se i ve slovanské řeči a její nářečích, ku př. slova s rozličnou samohláskou v kořenní slabice: pepel staroslovansky, rusky, srbsky — popel česky, polsky; bog starosl., rus., srb. — bůh čes. — bih malorus.; osen rus. — jesen čes.; krov rus. — krev čes. Jednostejně psaná slova s rozličnou výslovností: ku př. med (v ruském vysloveno mjod), po-

koj (rus. pakoj), orel (rus. arjol), oves (rus. avjos), volček (rus. volčok). Slova různého významu: zloděj rus. zlosyn, pol., čes. krádce; rok rus. osud, slovensky heslo, pol., česky das Jahr; brak rus. sňatek, pol. vývržek, povrhel; god, hod rus. rok, pol. čes. čas (boží hod), hostina, srb. slavnosť; pogreb rus. sklep, česk., pol., srb., slovensky pochování mrtvoly; maslo rus. olej, slov. přepouštěné máslo, čes. pol. srb. die Butter. Slova protičelného významu: čerstvý rus. pol. starý, tvrdý, čes. nový, svíží; krásný rus. červený, čes. pol. srb. vyšší stupeň pěkného; chud, chudý rus. zlý, čes. nemající, slov. pol. hubený. Slova rozličného rodu (pohlaví): gus, gěs, hus v rus. mužského, v čes. pol. ženského; těň, stín, sina v rus. a srb. ženského, v čes. mužského; zvěr, zvíře rus. pol. slov. mužského, čes. ženského a středního atd. Slova rozličných koncovek: kuna čes., kunica rus.; sáh čes., sáha slov., sažeň rus.; kupcová čes., kupčicha rus. atd. Že i Řekové pod rozličnými panovníky a žezly žili, v různých zemích bydleli, moři a ostrovy rozerváni, od sebe odděleni byli, známoť; a přece spojoval zlatý svazek vzájemnosti v řeči, v umění a vědách veškerý národ. Co tedy u Řekův možné a v skutku bylo, proč by tomu takže u Slovanův býti nemohlo. V smysle tom psal už Štěpán Gradi v předmluvě ku Kerstovce dubrovnického básníka Palmoty, v Budíně 1835 str. XXX. „Ceteri Slavi, si abhorrentem nonnihil a proprio eorum usu in hoc opere orationem offendent, eadem venia elegantissimum Poëtam dignum judicare debent, qua Athenienses Pindarum, Calimachum, Theokritum, Doricos vates; et vicissim Siculi, Boëtique et Lacones Sophoclem, Euripidem et Aristophanem Atticos dignati sunt.“ (Naleznou-li druzí Slované v díle tomto mluvu od své vlastní trochu rozdílnou, týmž poshověním mějtež důstojna nejskvělejšího básníka, jakýmž Athéňané Pindara, Kalimacha, Theokrita, dorické věštce; a na opak Sikulové a Boetové i Lakoni Sofekla, Euripida a Aristofana Attiky za důstojny

měli.) A vůbec památná jest shoda a podobnosť mezi Slovany a Řeky, nejen ohledem nářečí, nýbrž i jiných věcí, ku př. hudby, národních písní (viz Zpěvanky II. str. 464); jmen osobních, ku př. Herakles=Jaroslav, Charikles=Miloslav, Kleopatra=Vlastislava atd. (viz Rozpravy str. 60—64.) Už Ulrich von Hutten naznačil to v App. ad Tacit. Germ. „Ingenia Slavorum habent sane Graecum quiddam referentia.“ (Duch slovanský jistě cosi řeckého zase pronáší.)

§. 7.

Jak a kde vznikla nejdříve myšlénka a cit vzájemnosti mezi Slovany? u kterého kmene se už nejvíce, u kterého nejméně vyvinula a uskutečnila?

Každé století národu má jako každá rostlina své vlastní ovoce, a století patnácté mohlo tak málo Karamzina neb Dobrovského, jako Kamčadal sbírku srbských národních písní, aneb šípek ananas vyvesti. Smutnými osudy a zkušenostmi dlouhých století poučeni, cizím posměchem drážděni, vlastní škodou zmoudřelí, zvědavostí, mluvozpytem, dějepisem a jinými učenými pracemi puzeni, nálezy drahých starožitností upjati, uveřejňováním spanilých písní národních vábeni, začali Slované za poslední doby po sobě se ohlédati, přednosti a nedostatky své, štěstí a neštěstí, minulosť, přítomnosť a budoucnosť poznávati, čímž předešlé temné tušení u nich jasným, obecným stalo se vědomím: že oni všickni přece snad jenom jeden jsou národ a jednu mají řeč; Slované se počítali, a tím shledali, že jsou v Evropě nejpočetnější, a počítáním tím nabyli vědomí o své síle, kteráž v nich zase onen lidem přirozený zbudila cit, jenž silnějšího tajným studem o tom zpravuje, že to proti přírodě, by za slabším stál a za ním šel, a jej vybízí, by se vyrval z nízkosti pro něho potupné a člověčenstvu škodlivé. Malé národy, malá zodpovědnosť; veliké národy,

veliká zodpovědnosť před světa soudem. Tyto povlovně a samovolně zbuzované myšlénky a city rozněcovaly v myslech pomalu onu tichou touhu po vzájemné lásce, důvěrnosti a vzájemnosti, aby, ať jest i národ zevně rozdělen a rozerván, aspoň srdce a duchové jedno byli, a mysl tím náhrady nabyla a uspokojenou se cítila. Takto z malých pohybův staly se vůlí prozřetelnosti pomalu pořád větší vlny; tichá ona touha zmáhala se v nejnovější době všady a jednosvorně až ku hlasité potřebě. Duch času a potřeba národní nacházejí ku svému zjevení vždy hlasův svých, buď si to Regulus, August, Attila, Řehoř VII., aneb Torquemada, Koperník, Kolumb, Hus, Penn, Luther. Překáží-li vnější odpor hlasům těm na jednom místě, vzikne jich tisícero na místě druhém. Můžeť se ale přece duch času a potřeba národní u jednoho kmene pro rozličné okolnosti dříve zbuditi a mocněji na jevo dáti, než u kmene druhého. — Kdo už něco má, uspokojuje se tím, co má, aniž myslí na to, by se rozšířil: kdo však nic nemá, chce mnoho, chce všecko míti. Tatranští Slováci neměli posud skoro nic v literatuře vlastního: protož byli i první, jižto svých rukou k objatí všech Slovanův pozdvihovali. Nářečí jejich jest v mluvnickém a zeměpisním ohledu středem všech slovanských nářečí: neboť Tatry jsou a zůstanou kolébkou všechněch Slovanův. Protož mezi Slováky v Uhřích vznikla myšlénka vzájemnosti ne-li nejdřív, aspoň nejživěji, jakož i nejrychleji a nejhlouběji byla rozšířena. Mezi mladými Slavisty bude jich nyní velmi málo, by něco z jiných slovanských nářečí neznali a nečetli. V Šafaříkově dějepise slovanské literatury spatřují se Slované jako u velikém zrcadle s nadšením, podivením a jasným vědomím poprvé v soustavním pořádku a veřejně před celou Evropou co jeden národ. Jak pěkně myslí a píše on o tomto předmětě v časopise českého Museum 1833. S. I. B. 3—4. „Jakož přirozená láska šlechetné příbuzné a pokrevníky — oudy jedné rodiny třebas v daleké rozloučenosti žijící, vždy přece buď zjevně a činně, buď aspoň v tiché srdce tužbě

úzce spolu víže a k tomu pobízí, aby při zakušování všelikých života losův přátelskými city vzájemně se sdíleli: tak i náklonnost, kteráž obyčejně příbuzné národy, ratolesti jednoho kmene, ke společnému sebe vespolek milování a vážení vede — drahý dar jest přírody a člověčenstvo šlechtí. V obojí straně se jeví nevystihlá moudrost dobročinné prozřetelnosti boží, osnovavší na tak pevném základu, na tomto sladkém i silném soucitu, svazky nejtužší, výminky jak domácího tak též i pospolního života a tím i blaženosti lidského pokolení. — Slovanské kmeny a ratolesti, syny jedné pramateře ve vichřici časův rozptýlené, těší i sama památka společného původu; a ušlechtilejším dušem mezi nimi vzájemná radost nad zdařilým prospěchem a zrůstem jazyka, literatury, mravův, vzdělanosti, osvěty a blaženosti, jakož zase žalost nad neřestmi a pokleskami bratří svých jistotně není cizí a neobvyklá." — Po Slovácích a Češích následovali ohledem toho Rusové, Chorvaté, Poláci, Srbové. Dobrovský ovšem, ač nevědomě a bez úmyslu, razil tomu cestu. Spisy jeho jsou všeslovanské, ačkoli ještě nevěděl, co slovanská vzájemnosť v literatuře znamená. Po Dobrovském aneb zároveň s ním byl Kopitar. — Šiškov, Köppen, Rumjancov, Pogodin, Chomjakov, Vsevolod Perejaslavec, Boďanský atd. učinili u Rusův pěkný napodobení hodný pokrok ku vzájemnosti. U Srbův nalezla ve Vukovi a Pavloviči, u Chorvátův v Gajovi, Topaloviči a jiných statné podpory a pracovníkův. Z Polákův učili se Kucharsky, Maciejovski, Rosciszevski, Medyński i jiným slovanským nářečím, hlavně českému. Politování hodno jest, že tří nejslavnějších básníkův slovanských naší doby, ruského totiž Puškina, srbského Milutinoviče a polského Mickieviče, genius této vzájemnosti nenadchnul, aby na půdě ruské, srbské a polské stojíce, s hlavami ale ve slovanském aetheru se vznášejíce, od celého národu mohli býti viděni. Básníkové zjevují se co květ národu, onit jsou duchem jeho nejhlouběji oživeni a proniknuti, největšíť mají čtoucí obecenstvo, na něž blahodějně mohou působiti: při nich jest tedy právo a po-

vinnosť nejblíže, by lid vzdělávali a národ času přiměřeně omlazovali. Duch času a rozpoložení mysli národův, neutkví-li na něčem, jsou velmi krátky, prchavy a proměnlivy; šťastná shodnutí a příležitosti jsou pro život národův tím, čím jasní dnové letní pro orbu a žeň; tu zraje vše rychle a bez úsilí, při hře a žertu shromažďuje se od veselých ženců̊v. Takť jest i s národy; je-li osud jich při dobré mysli: tuť každé srdce otevřeno, každá mysl vnímava, tuť lze a musí se odvážiti, což by jindy bylo na pomyšlenou. A právě proto nesmí se prospati čas, kterého se štěstí usmívá. Jedno pokolení promeškáno — post haec occasio calva, svět bere hned jiný směr, a ani Archimedem se neobrátí.

§. 8.

Nevzájemnosť, národní sobectví a literní odštěpenství.

Sobectví a sebemilství může nejen lidi jednotlivé, nýbrž i celé kmeny, nářečí a národy nakaziti a zaslepiti. Kmen takový upadá potom v hnusnou pýchu a vysoké domněnky o sobě: považujeť sebe za výbor a vrchol člověčenstva, za mistrovský plod tvorstva, za rodilého panovníka veškerého povrchu země, za střed světa. Gronové, se svými domácími zvířaty z jedné mísy jedící, mají sebe za nejkrásnější druh lidí, ostatních národův litujíce, že jim postavou rovni nejsou; Karaibové a druzí Američané, jichž řeč 10—20 ano i 30 slabik dlouhá slova má, že sotva dech vysloviti je stačí, mají přece jazyk svůj za nejkrásnější a nejdokonalejší na světě, vše nenávidíce, co jím nemluví. I mezi Slovany bohužel! posedl a zaslepil zlý tento duch, tento černoboh, už za starých dob mnoho kmenův. Mlčíme o historické nenávisti mezi Vilci a Obodrity, o sporech Circipanův a Redarův, o bojích Čechův a Polákův: i za našeho času není nedostatku příkladův malicherného povznášení se jednoho kmene nad druhý aneb

aspoň nevážení si a zanedbávání druhých nářečí sesterských. Čtěme jen bez pojatosti a pozorně drahocenná jinak díla slovanských spisovatelův předešlých století: Veleslavína, Komenského, Lomonosova, Gunduliče, Kochanovského, Krasického, Obradoviče atd. Jak chladné, jednostranné, nevzájemně-slovansky jest vše u nich! Byť někdy i něco mimochodem o druhých slovanských bratřích podotkli, víceť to odhání nežli vábí. Bylyť doby, že Slovan Slovana sotva za bratra a syna svého národu měl. Srb nepojmenoval Čecha a Slováka ani jeho vlastním jmenem slovanským, nýbrž onoho dle německého Pemák, tohoto dle maďarského Tot; Chorvat mněl, že Polák s Hottentotem příbuznější jest, nežli s ním; Čech zase myslil, Rus a Moskvan náleží k pokolení tatarskému. Někteří Čechové zdají se i za našich dnův mnoho obliby jenom ve svém nářečí míti, a nenávidějí a kaceřují všecku vzájemnosť i se samými Slováky, žádajíce od nich, by sebe zničili a bez výminky se počeštili, to však činí jenom ti, kdo sami sebe víc než národ milují, kdo se bojí, žeby jejich silně němčinou páchnoucí způsob mluvení a psání tím mohl se více poslovanštiti a tudy i spisovatelská jich nesmrtelnosť snadno propadnouti *). Protož ale netřeba nechávati matky v hoři, má-li nezdárné děti, ale potřebí tím pevněji k její srdci přilnouti. Učený jinak spisovatel maloruské v Přemysle 1834 tištěné mluvnice Jos. Levický, tázal se str. 188 s podivením: „Jakž mohl Vác. z Oleska maloruské písně pol-

*) Pokud známo, nebyloť nikdy českým spisovatelům proti mysli, přijímati do češtiny slovenský způsob mluvení a psaní; oněch však spisovatelův špatná čeština byla by rovně špatnou i ve formách slovenských, jak toho příklady i na samé půdě slovenské máme. Material řeči možná velmi snadno zlepšovati druhými nářečími; přijímati však formy — toť není v moci toho neb onoho spisovatele, aniž celého kmene — tu moc má jenom vzájemnosť. Budou-li touto vzájemností formy druhých nářečí tomu onomu kmeni tak na snadě a po citu jako jeho vlastní, budou příští věkové z těchto látek a forem jiné budovy tvořiti, o nichž my teď ani předtuchy nemáme. Pozn. překl.

skými písmeny psáti?" Inu, pro bůh, odpovídáme, proč ne? což jsou písmena k některému nářečí snad výsadami, samoprodajem, přísahami aneb kletbami přikována? neníť dosti toho, že nás země, nářečí, náboženství, pravopisy dělí, i písmena mají ještě býti nepřechodnou hradbou? Jak malicherné a nevzájemné! — Polský spisovatel Vojciech Szvejkovski napsal ve svém pojednání, ve Varšavě 1830, toto: „Nie uczyłem się obcych dyalektów slawiańskich, nie umiem o nich sądzić." A přece jest, by se vyzpytoval a založil pravopis kterého koliv nářečí, nevyhnutelně potřebna známosť druhých nářečí slovanských. Bez všestranné známosti slovanského jazyka vůbec není slovanský spisovatel s to, by svému vlastnímu jazyku v nejhlubších jeho podstatách a zákonech porozuměl a jej pochopil. V polském časopise „Powszechny Pamiętnik Nauk a Umieiętnosci, v Krakově 1835" přijali vydavatelé ve chvalitebném úmysle polské překlady z češtiny našeho výborného Šafaříka a Palackého, jichž obsah celého národu slovanského se týkal. Jistý Polák a posuzovatel napsal o tom ve své hrdopýše do lvovských novin: „Dobráť jest myšlénka Slovanstva a žádosť, bráti užitek z prací pobratřených kmenův: ale probůh! slitujte se! více původnosti do plodův; milejší byla by nám naše vlastenecká polská badání, než cizí od jinud přeložena." (Ptáme se: jest Slovan Slovanu cizí?) Budiž to za příklad úzkostného samotění a oddalování, nesnášelivé národnosti! Polský onen posuzovatel nebyl by snad ničehož podotkl, aneb spíše onoho překladatele ještě pochválil, by věc ta z francouzského, anglického aneb německého byla přeložena: ale z česko-slovanského! To nazývá se slovanskou nevzájemností *). Poláci měli by takovéto

*) Pravdivosti úsudku toho ve všech jeho částech ovšem každý nepodpíše; a budiž i tomu, vždyť on o rozličných národech v rozličných dobách cele a naskrze platí. Ještě Bedřich II se divil, jak by se něco v jazyku německém psáti mohlo! V některých částech má on u některých národův posud platnosť, velice však pochybujeme, by ona nyní u slovanských národův na nejvyšším byla stupni. Pozn. překl.

pěkné začátky raději schvalovati a podporovati, neboť nic nepomáhá vzájemnosti té lépe, než právě překlady z jednoho nářečí do druhého; měli by rozvážiti, co už roku 1819 jich krajan Chodakowski z Petrohradu napsal ve spise: O Słowianczyznie, w Krakowie 1835 str. 40. „Zdejší učení žalují na to, že se mezi nimi a Poláky pořád ještě nalezá hradba staré nedůvěry, mlčelivosti, slovem severní noc, ježto jim naopak z mnohem vzdálenějšího jihu a západu evropského jasné světlo svítí.“ I jakž mnoho Polákův mluví, čte, píše dokonale cizí neslovanské řeči, ku př. francouzsky; a cele nic českého neb srbského. Jak mnozí Čechové mají ve svých knihách všecky německé spisovatele, a ani jediné knihy polské neb ruské! Jak mnozí Rusové překládají bez chyby z anglického, vlaského — —. Slušným způsobem měla by se nejdříve vlastní krev a kmen znáti, a pak cizí. Býváť to známkou odrození národu, když vlastní, blízko ležící povrhuje a zapomíná, po cizím, jinozemském, vzdálenějším baží, a tím v nepřirozený spor sám s sebou, v potvořenosť a záhubu sebe sama upadá, čehož pak i řeč trpce zakoušeti musí, neboť jelikož národ špatní, tolikož špatná i řeč, toto zrcadlo jeho nitra. Ostatně by se mně velmi nerozumělo, by kdo z tohoto zde řečeného mysliti měl na jakousi ku Polákům nenáklonnosť, jež za nejkrásnější a nejhrdinštější kmen svého národu považuji; i při svém hanění vážím si Rusův vysoce, duchaplné Čechy miluji tak jako cituplné Srby; nicméně nelze mi nijednoho z kmenův těch šetřiti, nijednomu jeho nezpůsobův zamlčeti, když se o blaho a spásu celku jedná.

§. 9.

Poměr vzájemnosti k lásce vlasti jednotlivých kmenův slovanských.

Některé slovanské kmeny a nářečí mají vlastní, svobodnou, samostatnou vlasť, některé jen závislou, poloviční aneb s jinými národy a řečmi společnou. U prvních šťast-

ných mohlo by tomu snadno býti, žeby se do své vlasti tuze zamilovali, vlastenectvím více než národností se obírali, a druhé méně šťastné bratry jedné matky mimo zřetel pouštěli, sami sobě dosti byli a vzájemností pomítali; tím však byla by též jejich vzdělanosť slaba, řeč jejich jednostranna, jejich literatura částečna, podobna údu od těla uříznutému, v ničemž nevyvinula by se národní povaha v celé síle své. Před touto nehodou mohla by je toliko vzájemnosť ochrániti. Naproti tomu zas ti kmenové a nářečí, jižto své vlasti nemají, aneb jimž se ona aspoň popírá, naleznou v zájemnosti té tiché útěchy, duchovního útočiště, budou v tomto přilnutí k veškerému národu a literním jeho pokladům sladkou míti náhradu za trpké ony nedostatky. Což ale nedalo by se národství s vlastenectvím pěkně spojiti a ve shodu uvesti? Což má rozumný člověk více milovati, zemi nebo národ, vlasť anebo otčinu. Vlasť se může snadno zase najíti, byť i ztracena byla, národ a řeč ale nikdy a nikde. Vlasť je sama v sobě mrtvá země, jinorodný předmět, ne-člověk: národ jest naše krev, život, duch, osobnosť. Láska k vlasti jest jakési puzení, slepý přírody pud: láska k národu a národnosti jest více plodem rozumu a vzdělanosti. I u bylin a zvířat nalézáme lásku k vlasti: mnozí stromové a byliny lnou tak tuze ku své půdě, vzduchu a vodě, že buď hned vadnou, neb zakrňují a se odrozují, jinam jsouce přesazeni; čáp, vlaštovice a jiní tažní ptáci vracejí se z daleko pěknějších zemí do chladného rodiště a chudobného hnízda svého; mnohá zvířata dají se raději zabiti, než by opustila půdu, oboru, jeskyni je kryjící a živící, aneb jestli se násilně z vlasteneckých života poměrův do země cizí uvrhují, umírají stezkem po domově. Ničeho však nenalézáme v říši živočichův tomu dokladného a podobného, co láskou k národu čili národností jmenujeme, proto právě, že se nad přírodní puzení vynáší, plodem pudu není, nýbrž uvažujícího vědomí a myšlení. Zvíře má jen smysl jedince, jest bez ducha společného; má jen smyslový názor a vnější dojem, pro-

tož i jakousi lásku k vlasti; nemá pojmův a myšlének, protož ani obdoby národství. Surový divoch lpí více na své bídné očazené, čmoudem a smradem naplněné chatě a nehostinné poušti, nežli vzdělaný člověk na svém palácu a parku. Vlasť Eskimaka, i s ženou a dětmi, jest veliký plovoucí kus ledu na vysokém moři; ledový vrch kolébá a zmítá se na hrozných vlnách, bouře a proudy moře zanášejí ho daleko a široko, na křivo a na příč; tuleňové a mořští ptáci jsou jeho krajany, ryby a zvířecí mrtvoly jeho potravou; mnoho let žije se svou rodinou v této ledové vlasti, brání ji vztekle proti nepříteli a tak ji miluje, že ji za krásné země pásy nevymění. Divoch zná jen zemi, jež mu život dala, pro nepřítele a cizince má jen jedno slovo, jeden pojem, s pomezím jeho země končí se jeho svět. Komuž ale děkujeme za nejlepší a nejšlechetnější, co máme? ne sobě samým, ne zemi své, ale předvěku a souvěku. Dle mysli národův nynějších jest t ě s n á láska k vlasti spíše hříchem k člověčenstvu, než r o z s á h l á občanská mysl k vlasti. Chraňme se sevřeného, nesnášelivého, nenávistivého vlastenectví, býváť ono jenom záminkou černých činův, mimo krajana znáť jen nepřátele, často slouží jen k zdánlivému ospravedlnění uražených práv člověčenstva a zle užívaného násilí proti slabším sousedům aneb obyvatelům země, jižto k jiným národům náleží. Nechcemeť nikterak tím zatracovati lásku k vlasti vůbec, ano přejemeť jen, by od starobylé povahy upustila a povahu člověčenství přijala. Žádnýť ze starověkých národův, jmenovitě Řekové, Římané a Židé nebyli prosti této chyby jednostranného vlastenectví, znajíce a si vážíce toliko sebe, své země a svých rodákův, vše ostatní mimo vlasť povrhujíce a utlačujíce, aniž některak myšlénce čistého člověčenství dali vzniknouti. Všichni ostatní národové byli Řekům βαρβαροι t. j. polodivoši, pololidé, za otroky rodilí tvorové bez hlasu ku právům, důstojnosti a svobodě. Ano Římanům nebyl otrok ani osobou, nýbrž jenom věcí (res), jak to zákonové jich zřejmě na jevo dávají. Římané dali

své otroky na divadle mučiti a jim cizoložiti. Žid nazval druhé národy **gojim** t. j. pohany, nečistými, otroky, nepřátely: nenáviděl vše, co Židem nebylo. — Kdo svůj národ haní, jazyka jeho nectí a nemiluje, ducha a povahy jeho zanedbává, neníť bez toho pravé lásky k vlasti schopen. Menší musí vždy většímu, vznešenějšímu, láska k vlasti lásce k národu podřízena býti. Potoky, řeky, proudy vylévají se v moře: takť mají se i jednotlivé země, krajiny, kmeny, nářečí vylévati v národ. Všickni Slované mají jenom jednu vlasť. Německé osady bydlí a vlasť svou mají v Americe, v Rusích; Angličané v Indii, Australii a ve všech světa dílech, a přece mají se pevně **k jednomu** národu a literatuře. V Americe jest několik německých společností. Když jedna z nich (dle všeobecných novin), marylandská společnosť v Baltimoru, svou výroční slavnosť hojnou hostinou slavila, pilo se na zdraví: Sboru německému v Evropě! .. Herrmannovi . . . Blücherovi . . . Tellovi! Německé řeči a literatuře . . . Klopstokovi . . . Lessingovi . . . Herderovi . . . Wielandovi . . . Schillerovi . . . Göthovi atd. *)

---

*) Nepřipisuj svaté jméno vlasti
Kraji tomu, v kterém bydlíme,
Pravou vlast jen v srdci nosíme,
Tuto nelze bíti ani krásti;
Dnes neb zítra vraha zemi másti,
A lid v jarmě jeho vidíme,
Přece když se duchem spojíme,
Vlast je celá v každé svazku části:
Vzácný ovšem citu nevinnému
Jesti háj ten, řeka, chalupa,
Kterou praděd nechal vnuku svému;
Ale meze vlasti nerozborné,
Jichž se bojí tknouti potupa,
Jsou jen mravy, řeč a mysli svorné.
Sl. dc. z. 244.

§. 10.

I veliké kmeny slovanské a domněle neb skutečně krásnější a rozšířenější nářečí mají příčinu, by vzájemnosti té byly nakloněny.

Nejen vědomí samostatné vlasti, i pomyšlení na arithmetický počet a politickou velikosť, aneb na skutečně nebo domněle větší krásu, vzdělanosť a libozvuk nářečí může přivesti kmen jednoho národu k tomu mnění: jáť druhých nepotřebuji, mohuť sám míti literaturu, aniž mi třeba učiti se nářečím sesterským. — Ba i menší kmeny, s ještě menšími, méně vzdělanými anebo slabšími kmeny a národky se porovnávající, pojímá mnohdy taková pýcha kmenového národu a zpupnělá samotivosť. Takové mnění a sobě-dosti-bytí může nejen u Rusa vzniknouti, jestli se s Polákem, nýbrž i u Poláka, jestli se s Rusy neb Čechy, u Čecha, jestli se s Lužičany neb Krajinskem, a u tohoto, jestli se s Kašuby porovná. Takový, jen do svého nářečí zamilovalý Slovan neváží si pak ničeho než svého, a lituje jako Gron a Karaib všech Slovanův, že nemluví jeho nářečím a v něm nepíší, jež dle jeho mnění, nejkrásnější jest a nejdokonalejší mezi všemi, a hodno, by bylo všech Slovanův jazykem všeobecným. Vše, co s mluvou jeho se nesrovnává, protiví se mu. Jestiť jako onen mladý zamilovalý Angličan, jižto na své cestě po Americe ústřetním divochům kord na prsa položil, by se mu vyznali, že jeho milenka v Londýně mezi všemi dívkami světa nejkrásnější, nejbohatší a nejvzdělanější jest. Svým nářečím slepě pojati, o svou svobodu a samostatnosť úzkostně starostlivi takoví kmenovci a svého nářečí modloslužebníci nikterakž nepochopují, jak by ve slovanském světě mohlo ještě býti něco krásného neb dobrého, čeho by oni neměli, nekonali aneb nepsali. Před 30 neb snad jen 20 lety byli by ve Varšavě vypískali toho opovážlivce, by byl v dobré společnosti o ruském románě aneb illyrském nebo slovenském

epose mluvil; nyní však uznávají Poláci, že i druzí Slované důvtip a vkus a básnická nářečí mají, jako oni. Ovšemť leží v tom vždy útěcha, miluje-li kmen i sám sebe, povznáší-li své syny a dcery, dává-li svému zboží a dílům přednosť, váží-li si svých spisovatelův, a vůbec má-li dobré mnění o sobě: nevediž to ale vše ku vzdálení od vzájemnosti, nezrozuj se z toho pýcha, samochvála neb povrhování druhých, nezbuzuj to nenávisti a tísnícího citu u druhých kmenův bratrských. Nejenomť lidé, i všickni národové a kmenové mají cosi z povahy onoho Athéňana, jižto si jmeno Aristida k vyhnanství proto dal napsati, že ho mrzelo, že byl nejlepším a nejspravedlivějším mezi občany jmenován a chválen. Důležita jest sebevážnosť kmene: důležitější ale sebevážnosť celého národu. Sláva kmene jest plodem slávy jeho jednotlivých velikých mužův, učených, filosofův, básníkův, řečníkův, umělcův, rekův. Zahlaďme 50, ba jen 20 jmen z dějepisu velikých a slavných Řekův a rozličných kmenův jejich, zjevíť se národ jako něco jiného, neníť už tím, v čem skvělá velikosť Řekův spočívá. Jednotliví kmenové nemohouť veliké úlohy, již celý národ má, a o níž mluviti budeme, přejati a naplniti, neboť jen celí národové, jen veliké nerozdělené jednorodné lidu množství mohou působiti na člověčenstvo, mohou býti tvůrcové nových časův, učitelé a néscové vzdělanosti. Bylo by osobování, by jednotliví kmenové myslili na rozřešení úlohy, jež celému národu velikému těžka jest. Vzájemnosti takové opomítači ať tedy pomyslí, že dvousečný mají meč, jímž s jedné strany sobě a svému kmeni, s druhé strany celému národu svému a v něm i veškerému člověčenstvu rány zasazují a škody činí. Člověk, kmen, národ, mimo sebe nic více nemilujíce, nemohou ani sebe samých už milovati. I nejčetnější a nejmocnější slovanský kmen ruský má dosti příčin, by se k ostatním Slovanům připojil, a tím tak tuze uhněcovanou čistotu svého slovanství, tu tisícerem je obkličujících hord asiatských, tu jinými v Rusích a kolem bytujícími národy cizími, aby zachoval a vzájemností pořád je obno-

voval, osvěžoval a sílil *). Jenom velmi krátkozraký Rus mohl by své kmenovce za jediné pravé a čisté Slovany míti. Nejskvělejší mezi slovanskými nářečími, chce-li jím býti a zůstati, nesmí se jako květina, od svého prakmene vzdalovati, jinak zakrní a uvadne. Krásné řeči a nářečí nemají vždy dobrých spisovatelův. Bůh sám nedal psáti svatého písma v nářečí attickém, nýbrž v hellenickém. Protož jest Rusům a Polákům doba nejvyšší, aby k ostatním Slovanům, jmenovitě k Čechům, Slovákům, Illyrům a k jich překrásné metrice přilnuli, by tak tuze už v nebezpečí ubíhající předmětnosť svých nářečí a časoměrnosť své prosodie vzájemným se těchto dotknutím ještě udrželi, občerstvili a oživili, a tudy nápodobením germansko-francouzského veršování zrušenou rovnováhu mezi předmětností a podmětností čili mezi časomírou a přízvukem zase uvedli, slovem, by svou novověkou poesii zevně i vnitřně, dle formy i dle obsahu, více poslovanštili **). Musíme zvykati poměrům druhých kmenův a zvláštní způsoby jich národ-

*) Ne tuze mylné bude snad udání, postavíme-li Slovany o vzájemnosť dbající, as takto: Čechy se Slováky, Rusy, Jihoslovany a Poláky. Postavení to může se v nedlouhém čase opět změniti řevněním a vývinem duchovních sil. Ano, řekneme-li, že se na ruských universitách českému učí jazyku a literatuře, v Petrohradě (prof. Sreznevský), v Moskvě (prof. Boďanský), v Kyjevě (prof. Selin), v Kazani (prof. Gregorovič), v Charkově (prof. Berk), můžeme pro tuto jedinou ovšem převelmi důležitou okolnosť už říci, že kmen ruský ohledem vzájemnosti na prvním stojí stupni.

Pozn. překl.

**) Zase jest tu obsah na místě prvním, jenž nejenom v poesii, nýbrž v každém odvětví literatury vzájemným kmenův přilnutím se více slovanským státi může. Co se týče formy veršování, jest čeština tak uspůsobena, že obojího druhu, jak časomíry, tak přízvuku, použiti může, ačkoli básníkové sami více ku přízvuku se nachylují. Rusové a Poláci lnou ku přízvuku tím více, ježto on u nich větší váhu má, a že časomíry slabik v těchto jazycích tak určitě, jako v češtině, stanoviti nelze. Veršování tedy, od Rusův a Polákův přijaté, spočívá na silnějším živle v jich jazycích, na přízvuku totiž, a tím i za vyrostlé z jich půdy se považovati musí. Pozn. překl.

ního bytí, mluvení, konání cítiti, oceňovati a se zalíbením část v tom bráti. Lidé, kmenové a národové, jenom pro jisté určité způsoby a poměry některé země, ne pro všemožné způsoby života vzdělaní, ztrácejí pevnou půdu pod sebou, jak mile se okolnosti jich mění. Sláva národu nespočívá nyní na mnohosti, na mohutné postavě, silných těla údech, na trvalém zdraví, na skvělém pomštění nad urazitelem, též ne na potakování francouzských mravův a mód, nýbrž na mravně-rozumové velikosti, na činnosti a samostatnosti ducha, na lásce a vážnosti k celému národu a jeho svazku s člověčenstvem a světodějstvem. Malicherná nezávislosť malé, slabé, jak politické tak literní republiky, nudnosť v odloučenosti malého kmene a nářečí, mají vnadu jen pro takové dušičky, ježto citu člena velikého celku neznají a tudy jemu ani nerozumějí. Čím menší okolí, čím oddělenější společnosť, kde žijeme, tím menší, nechutnější, nesnášelivější jsou naše pojmy, knihy, jež píšeme, umělecká díla, jež vyvádíme, proto že nám mimo to nic není známo, co by nás k blahočinnému porovnávání a podněcování vésti mohlo. Obmezení takovíto lidé a kmenové mají za to, že každá potažná velikosť už také nejvyšší jesť velikostí a dokonalostí; kdož ale mezi vrabci první jest, není jím ještě mezi ptáky. Žádný národ a žádný kmen nesmí se odříkati výhod řevnění: neb kde není řevnění, tam není pokroku. Vzájemností vzniknou mezi slovanskými spisovateli blahočinné dostihy, každé nářečí bude chtíti druhým předčíti, žádné pozadu býti, žádné poslední. Lepší boj živlův, než osamotělý pokoj a ztrnulá smrť, čehož rozpadnutí a hnití nevyhnutelný následek. Osamělé, stojaté bahno smrdí: styk ocele a kamene dává jiskry a světlo. Vzájemné toto řevnění ponese krásné dvojí ovoce, rozmnožíť poklad národní literatury a tím zase blahočinně bude působiti na jednotlivé kmeny. By láska k národu mocněji nevábila, než láska ku kmenové rodině, lidé zůstali by jako housenky jen na jednom listě a haluzi při sobě. Všechny poklésky a chyby kmene, nedostatky nářečí trvaly by potom na věky, a

kroj kmene, jakkoli hnusný, stal by se konečně krojem národu. Co se kastami a kmenovými rotami oddělují, hanebnou rozervaností se zohavují, ti národové neušlechťují sebe. Vzájemnosť bude pro veškerý národ slovanský peněžnou, kde každý kmen a každé nářečí, největší i nejmenší, vzdělané i nevzdělané, své bude vklady míti a úrokův žádati. Zavržené a malé nářečí může mnohdy vzdělanému a velikému podati etymologického klíče k objasnění mnohých temných slov. Jak často bývá v jednom nářečí kořen zakrnělý aneb cele už zmizel, v druhém však se ještě v plném květě nalézá, celou živou rodinu slov tvoří a jasné rozšiřuje světlo po celém jazyku slovanském. Tak ku př. stojí o samotě ruské čin, důstojnosť, třída, oddíl; ve slovenském ale nářečí má své příbuzné v priečin priečinok, záčin záčinok atd. Zpotvořená slovenská slova bičák, pitvor máme úplná ve valašském bričak (břitčak, britva), pridvor atd. Každý spisovatel kmene, by čten a rozumín byl, piš jen přísně popularně, jen pro lid, pro množství, pro čas nynější, budeť on tudy též jen na čas, tak jako vydavatel časopisu, a díla jeho budou též jen mimochodní a nízko poletující, jako denní brošury, almanachy a jiní literní motýlové a kolibři. Nám Slovanům jest ale opravdu co přáti, by velicí spisovatelé dle genia svého vážně si počínali a statečnosť měli, pro celý národ a dalekou budoucnosť stavěti a netoužiti, aby od několika set lidí po několik měsíců a let byli čteni a slaveni, nýbrž aby díla vyvedli, jež by obsahem i formou celý národ do nejhlubších útrob ve všech jeho částech pronikla, tím se i společným jeho jměním stala, ve všech života kořenech s ním srostla a svou výborností i všem budoucím pokolením zůstala. Slovanští spisovatelé nebuďtež pouzí nádenníci, kolečkáři a podavači jednotlivých kmenův, nýbrž národní stavitelé při stavění chrámu osvěty člověčenské. Počtem malí Slováci a Lužičané bez osvěty nemají arciť mnohých oněch skvělých a poetických připomínek pro sebe, jimiž Rusové, Poláci, Čechové, Srbové jsou nadšeni

a cit druhých bratří slovanských tak mocně k jich prospěchu se rozněcuje: a přece mají též onino Svatopluka, tito svého Sama co závidění hodné předměty epické. Klesnou-li neřesti kmenové a zatarasování nářeční, přestane i závidění velikých mužův a předností druhých kmenův, neboť my staneme se jich spolujměteli; takť bude slovanský dějepis jměním všech Slovanův a slovanská literatura bude potom ve světle vzájemnosti skvoucí se diamant, jenž mnoho paprskův a jen jedno ohnisko má, soustředěný jeho lesk klenotní bude všemi barvami hráti. S Chorvata Zriniho padnou potom i na Rusy, Poláky, Čechy takovéže paprsky, jako se spartanského Leonidy na Atéňany a vše Řeky. Jenom titěrný, nesnášelivý Jesuita mohl jednou ve chvalořeči svatého Vojtěcha bolestně s kazatelny zvolati: Jakž toho jen milý pán bůh mohl dopustiti, že tak veliký svatý Čechem byl! Básník nebo řečník kmene obmezuje všechny myšlénky své tuze úzkým kruhem, zacpává si všechny prameny vznešeného. Slované měli posud básníky; neměli však řečníkův a nemohli jich míti, protože se v malém kruhu posluchačův výše vzdělati nemohli a při nedostatku národní látky skoro co mluviti nebylo. Protož hlavně básnictví a řečnictví touto vzájemností docela se obnoví, nabudou prostoru a vzletu, jakéhož naši předkové ani netušili: osoby a předměty budou důležity, jichž onino co nezanímavých anebo planých stranou nechali. Nepovažujmež vzájemnosti v literatuře, vědách a známosti nářečí našeho národu co dojné krávy, jíž jen proto času a péče obětujeme, že nám užitek přináší a másla a sýra dává: nýbrž co nebeského genia, k němuž se blížiti a s ním v příbuzenství býti každý člověk a každý kmen opravdu blaženým se cítiti musí, ne z jiné příčiny, než že to samo v sobě veliké, spanilé a slávyplné jest. Nejlahodnější cit člověčího neb národního bytí spočívá ve vědomí vlastní činnosti. Budeť ona ovšem pomáhati též hmotnému prospěchu, obchodu, průmyslu: což ale víc nad to nade vše, budeť pomáhati vývinu duchových sil, dajíc nám přes obmezený

prostor našeho malého bytí nahlédati do velikého života národu, a pestrou řadu překvapujících, přece ale známých výjevův nám předvádějíc. Mezi čtyřmi stěnami nemůže člověk, mezi hranicemi země nemůže kmen svého vychování dosící. Lidmi a národy, v nejkrásnějším slova smysle, stáváme se teprvé náhledem v celek člověčenstva, bez něhož jednotliví lidé jenom dětmi, národové a kmenové jenom barbary zůstávají. Kmeny a národy, ježto se před účinky a styky s druhými zamykají, jsou jako obydlí, kam čerstvého vzduchu nepřichází. Každý Slovan snaž se o všestranné, všeobecné vzdělání své; nedávejž tedy přednosti jednomu kmeni, spisovateli *) před druhým, nečti knihy v tom nářečí raději než v onom. Berouť se tu jednostranně národ, umění, literatura, ne v celé své plnosti. Chraňme se tedy v mnohočlenném životě národu některý úd duší učiniti. Dychtění po důstojnosti není nikdež nebezpečnější a škodnější, než mezi národy a kmeny, ježto nad druhé čníti chtějí. Osud zdá se v patách jíti za nimi, a bolestně dává jim pociťovati, že je též ve výši tak dobře umí najíti, jako jiné. Jakož ty mnohé rozličné státy americké jenom jeden stát činí a mezi sebou rovny jsou, takže i mnohé kmeny a nářečí slovanské ať jeden literní činí stát, kde se, navzdor rozličnosti, žádný tyran netrpí. Celek může jen tenkráte býti a se dařiti, jestli se jednotlivé jeho části v pravém stavě nalézají. Slovanský národ a literatura buďtež rovny stromu, jenž se ve čtyři veliké větve dělí, každá větev květe a vlastní nese ovoce, každá se dotýká a objímá vzájemně svými haluzemi a listy větve druhé, a všecky jsou vkořeněny přece jen v jednom prakmeni a vespolek jen jednu korunu činí: žádná z nich nesmí uschnouti neb se ulomiti, neboť tím by celý strom stal se ne-li rezovým a červotočivým, přece tuze zohyžděným.

---

*) Oblíbení v tom onom spisovateli, byť i na témž stupni stojících, dá se sotva tak cele vykořeniti. U všech národův po vše věky byloť ono, jest a bude, aniž potřebí z toho velikých pohrom se obávati. Pozn. překl.

§. 11.

Poměr vzájemnosti k učení se jiným starým a novým řečem.

Učení mužové a vyšší školy mějtež vyučování slovanským nářečím, ve vědeckém i národním směru, na své péči jako hlavní předmět slovanského vzdělání. Staré klassické řeči ať při tomto studium slovanštiny ničehož netrpí; pozůstanouť ve své zasloužené vážnosti pevně a nezviklaně co základ všeliké vzdělanosti. Studování klassikův jest hlavně tím důležito, že nám tak často myšlénky v první mladistvé síle podává, jež napotom až na hnusno opětovány, přeodívány, roztřísněny a rozvodněny bývají. Je-li koupel, dle Hufelanda, „omlazením těla“, tedy jsou klassikové omlazením ducha —. Angličané a Němci jsou nejzběhlejší v studium řeckých a latinských klassikův a všech řečí novějších (vyjímaje slovanskou): a přece mají svou docela zvláštní literaturu. I je-liž pak řeči v Evropě, více schopné a povinné, by nejužší měla přátelství a svazek se starými, než jazyk slovanský ve svých nářečích? Je-liž mezi všemi novějšími řečmi jedné, by ku překládání klassikův byla způsobnější než tato. Opisovati mohou jiné ovšem, nebo v obecných nákresích nápodobiti, vlastně ale překládati, t. j. sloh a povahu pravzoru, svobodu ve slovokladě a stavbě period, úměr prosy, měrnosť veršův se všemi zvláštnostmi do své země a půdy vštěpiti, tohoť nemohou tak jako řeč slovanská, jejíž mluvnice, slovoklad a časoměrnosť s řečí řeckou a římskou tak podivně se shodují. Jak smutně vypadají Homer, Virgil, Horac ve francouzském, německém nebo anglickém překladě, a jak pravě anticky formou i obsahem zjevují se v překladě česko-slovenském! Z toho dá se pochopiti, proč samým geniům francouzským, ku př. Voltairovi, velikáni klassické literatury v překladech francouzských hnusiti se mohli. Byronovo známé povrhování starořecké literatury, jenž ji za okovy původnosti a svobody

ducha považoval, má snad ještě jiný pramen, jejž bychom polaritou estetickou nazvali, ježto on romanticko-moderní protinožce klassicko-antického živlu byl. Slavistika ale nezíská ničím více než studováním starých: protož mělo by oboje v našich školách vedle sebe jíti. Už Herder praví: „Chválí se ve slovanských řečech, že v nápodobení cizích jazykův v každém obratě, v každém přechodě schopny jsou.“ Cena starožitnosti, hlavně řecké, leží i v tom, že nás Slovany vlastní naši přítomnosť a národní život učí poznávati. Přec ale mohou též velicí a náprostí velebitelé starožitnosti mnoho škoditi. Úloha našeho vzdělání totiž není pouhé vybíravé požívání jinokrajných plodův, ne, aby se u nás založila sbírka všech výborností, jakých kde uloviti možno, nýbrž aby se přirozenému vývinu našich vlastností pomáhalo. Dobře, umíme-li řeči neb jim rozumíme: a však účelem ať nejsou. Přirozenýť jest následek, že při tuze velikém návale cizích jazykův pohyblivosť vlastní řeči se menší. Studováním pouze řeckých, římských neb kterýchkoli cizích vzorův nevzejdou slovanští básníci, řečníci, dějepisci atd., mohouť ale býti i bez něho, nahradí-li se ono jinými prostředky, t. j. uvede-li se literní vzájemnosť do všech kmenův a obecní vzdělávání všech duševních sil se uskuteční. Cizopasná učenosť a vzdělanosť, co jediné z cizího života tráví a ze své síly nic duchového netvoří, jest smrtí národství a vědy. Buď musíme docela přestati býti Slovany, svou řeč zapomenouti, národního genia svého zjinačiti, svého místa mezi národy se odříci, aneb nechceme-li tomu *), musíť se i literatura a poesie u nás zvláště

*) Chceme-li, nechceme-li, toť věru tak zhola v naší vůli neleží. I říše lidí, tak jako říše živočichův a rostlin, pohybuje se tak cele v oboru přírodních zákonův, že se z nich vymknouti nemůže, ano jimi dále se hýbe, vyvinuje, kolýsá, na oko padá, zase vzniká. V mezech oněch zákonův jest arci ohromný prostor k volným, svobodným pohybům, pohyby ty však nejdou přes meze. Můžeť ovšem tomu onomu napadnouti: chtějmež, čtyřikrát však dvaceti millionům to na mysl netane, t. j. zákona přírodou stanoveného nelze překročiti. Pozn. překl.

utvářiti a čistě slovansky vzdělati, nesmíme jich s řeckou, římskou, též ne s německou, francouzskou, anglickou směsiti, jinak vyvedeme nestvůry, podobné Horacově na záčátku: de arte poëtica. Odjinud přinesená vzdělanosť, pokroky a opravy, na dějepisném podkladě národu nespočívající, a rychle najednou vystupující, odrývají národ od jeho minulosti, ujímají se jen na povrchu přítomnosti, aniž velikolepé trvalé budoucnosti mohou založiti. Řeči novější naproti tomu budou rovněž u nás tím, čím jinde jsou, věcí soukromého učení se pro ty, již potřebu cítí, jim se naučiti, aneb kdož chtí lišici (luxus) tím provozovati; nijakž nenáleží do škol národních. Marné domnění, býti dobrým Francouzem, Angličanem, Němcem, Maďarem, bylo u mnohých Slovanův hlavním důvodem, proč po celý svůj život ničemuž slovanskému se neučili, že si více toho vážili, milovali a pěstovali, co jim lidé, než to, co jim bůh dal na cestu života. Nebuďtež zapomenuta věštní slova Balbinova, Boh. Doct. I.: „Ad peregrinas linguas condiscendas totius Slavicae gentis tanta est docilitas, ut haec ipsa universae genti exitium allatura videatur et in terris quam plurimis jam attulerit.“ (Naučiti se cizím řečem má veškerý slovanský národ takovou schopnosť, že ona sama, zdá se, celému národu záhubu přinese, a v přemnohých zemích už přinesla.) Estetické a filologické vzdělání, jež nám učení se mnohým novějším řečem dalo, nahradí nám jistě hojně a vděčně sama nářečí slovanská.

§. 12.

Čím byli Slované posud bez této vzájemnosti?

Pozorujeme-li dějepis beze všeho předsudku, nemůžeme ovšem některým novějším jednostranným, Slovanův, jich řeči a historikův neznajícím a slovanského života cele nepochopujícím dějepiscům německým (ku př. Gebhar-

dimu, Rottekovi, Pölicovi, Menzelovi a j.) přisvědčiti, pravícím, „že Slované docela žádné aneb jenom podřízenou roli na divadle světa hráli, a jen vedlejší určení a vedlejší postavení mezi ostatními národy evropskými měli, a tudy sotva jakého zřetele dějepisců̊v hodni jsou.“ — Protož zacházejí pánové ti ve svých dílech v skutku se Slovany buď jen titerně, anebo velmi mrzce, urážlivě, popudlivě. Okuláry samolibosti sedí každému národu na nose, a jimi pozorují se všecky udalosti světa. Největší ale pýcha chodí po boku největší nevědomosti *). Na tuto nevědomosť slovanských věcí, řečí, písem, dějepisův, mravův a národův, jako na měkkou podušku spoléhajíce, dívají se Němci na všecky Slovany s hrdopyšným litováním a urážlivou samospokojeností, povrhují, čeho neznají, a tím stávají se tak směšnými, jako někdy Číňané, již křesťanským missionářům nikterak věřiti nechtěli, že Evropané též veliké své muže, reky, filosofy, básníky, zákonodárce mají, ano že by i čísti a psáti uměli! O činech a mravech Slovanův píší sami stranní jejich nepřátelé a utiskovatelé v starobylosti s neutajitelným podivením. Germané však nemají právě příčiny, by svou udatností, svými vojnami, vítězstvími a podmaňováním se vypínali a na tom národní svou slávu zakládali. Jsouť vítězství mnohem horší než porážky, a porážky slavnější než vítězství. Byť i Slované žádné jiné zásluhy o člověčenstvo neměli, než tu, že historicky známé, divoké, barbarské vandalství a gothství starých Germanův skrotili, svou trpělivostí a lahodou ztrávili, svou krví a pracovitostí, svou pouhou „nehlučnou, pilnou přítomností“ tak zjemnili a zlidštili, jakéž ono nyní jest, už to bylo by

*) Žapanci, Tataři a druzí vzdálení Asiaté mívají často lepší známosti a pravější úsudek o slovanské řeči a literatuře, než nejbližší naši sousedé a bratři, Němci. Deržavina vznešená óda na boha byla z ruského do žapanského, čínského, tatarského jazyka přeložena, a zlatými písmeny na hedbáví psaná visí v jejich chrámích a palácích. V Němcích neznají ani ódy ani básníka.

veliké a nesmrtelné! *) Či jest asi to hodno zřetele a slávy v dějepise: jiné nevinné národy a řeči po mnohá století mučiti, dle plánu je zničovati aneb podmaňovati? — Známý německý spisovatel (Welker) jmenuje to „německou sebechválou, jež by ráda sama sobě a cizincům vady zabalila, ano jė zcela za cnosť povýšila.“ — Nechvalnoť předstírati někomu neštěsí, do něhož jsme ho sami uvrhli. Slovanskému národu nemůže ani jeho zgermanisování a otroctví v polovici Německa, aniž, jak se praví, jeho negativní čili passivní bytnosť za námitku sloužiti; byloť tohoto ono první příčinou a plozením. Pravý Slovan, ani Herderovou humanitou nadšený Němec neubrání se bolestnému citu při zpomínce, že tak zpanilý strom slovanstva přepychem a přemocí sousedův ze své koruny oloupen, svého květu a zrůstu a svého ovoce zbaven byl. Teprva pomocí Slovanův stalo se Německo, co jest, jimi zvětšilo se a sesílilo. Eihle, jak by malé bylo Německo beze všech zgermanisovaných Slovanův od ostrova Rany a Pomořan až do Míšně, Lužic, Bamberku atd. Helmold a Adam Bremenský jmenují přes 30 zgermanisovaných slovanských kmenův a národův. Třiadvacet německých císařův, od Karla Velikého až do Jindřicha IV., kromě nepočetných králův a knížat, od

*) Důkladní němečtí mluvozpytatelé uznávají vděčně i původ nynější vzdělané, ze saského, jmenovitě míšenského nářečí vzniklé němčiny písemní, srov. Adelungovo o německém slohu, v Berlíně 1800 str. 43. »Už při prvním její zakládání v jižních Sasích působily rozličné okolnosti, ježto jí co budoucí písemní a národní řeči velmi byly příznivy. V zemi té bydlili prvopočátečně Vendové (Slované), známí svou jemnou a něžnou výslovností. Mezi ně vmísili se osadníci z doleních Sas, Frank a hořeních Němec, a že veškerá tato nářečí zde téměř dohromady stekla, a jemnou vendickou výslovností zmírněna a zvýšena byla, vznikla tím už velmi záhy jakási střední řeč, která nejmenší díl surových vlastností druhých nářečí na sobě měla. Proto chválili švábští básníci už v polovici 13. věku sladký zpěv staršího Míšňana; proto chválí Hugo von Frimberg Míšňany, že pronášejí slova nesmíšeně a nezpotvořeně.« Od Vendů pochází i tak zvané zpívavé mluvení v saském nářečí.

r. 800 až do 1190, pracovalo o jich odnárodnění. „Smutný to osud Slovanův, praví německý spisovatel Woltmann ve svém dějepise Němcův, v Gött. 1798 díl I. — že jim Němci, Maďaři a Normané překáželi dokonati vzdělanosť, jež tak zvláštně u nich se vyvíjela.“ Řekové, dí se, tato směs kmenův a nářečí, přeceť i při své rozervanosti a malém počtě podali člověčenstvu hojně svého umění a občanských cností, svého básnictví a řečnictví. Ovšem! Řekové měli však za spojidlo nejen literní vzájemnosť, ale i chrám delfický, soud amfiktionský, slavné olympické hry, achaiský spolek, v čas potřebí všechny kmeny spojující: naše delfické chrámy — Retra a Arkona — byly rozkotány, náš achaiský spolek pod Samem a Svatoplukem rozervaly dílem evropské, dílem asiatské hordy. — Chybnoť, při věčné rozmanitosti času a vzdělání žádati rovností aneb opětování co krásného: ani v Řecku ani v Římě nevzejde, co někdy bylo; ano hnusnoť, praví-li národ k národu: kde máte Shakespeary, Voltairy, Raciny, Cuviery, aneb kde Wielandy, Schillery, Göthy, Fichty atd. Nemáme jich, díme; kdež ale máte naše Koperníky, Komenské, Gunduliče, Deržaviny, Woroniče, Dobrovské atd. atd. *) Dějepis člověčenstva má vyšší význam a úlohu, než aby nám bitvy, tahy a krve-

*) Kdysi byla též otázka: kdež máte Klopstokovu Messiadu? Odpověď zněla: ježto prý ani němečtí recensenti Klopstokovy Messiady nepřečetli, nepotřebujeme papíru potištěného; ale tuze a tuze papíru nepotištěného, protože drah! Dětské otázky, dětské lalotání. Těžkoť cizincovi dokazovati, že to i to jest dobré, výborné, klassické, geniální, když toho nezná a k tomu věřiti nechce. Kdyby ku př. Němci básně Lermontova už dříve byli znali, mohli se už dávno říditi úsudkem jeho německého překladatele, že tuším na jednu slohu jeho vždy deset nejlepších lyrických básníkův západních přichází. (Nuže, několika slohami takovými můžeme býti spokojeni, nebudeme aspoň trápeni dlouhým lamentem a na měsíc štěkotem, bude aspoň hned po nás.) Kdo jen desátý díl pokladu jak národního tak uměleckého básnictví slovanského zná, a obsah jeho se západními porovná, zajisté nabude přesvědčení: tam přece jest víc přirozeného, zde víc dělaného. Pozn. překl.

prolévání, dobývání a podmaňování vypravoval; onť má zjevovati božské řízení světa, t. j. jak člověčenstvo pod věčnou boha vůlí stojíc, pořád k lepšímu, totiž k dobrému, musí pokračovati, má dokázati, že všecko zlé a nespravedlivé, lidmi nebo národy v čase stalé, též zase samo na sebe padá (nemesis), čímž potom dobrému zase možno se zjeviti; má ukázati nejistotu, vniterní i vnější rozpad takových společenských neb národních poměrův, kde při jich základě a vzniku ne právo a spravedlnosť, nýbrž jen strana nad stranou převahu měla a síla síle ustoupila. Jako Homerický Zeus se svého Olympu dívá se on rovně spravedlivým okem na krví zbrocené a kořistivé národy, jako na zpocené, co se ticho a vesele plody svých polí a mlékem svých stád živí. V užitečném zaměstnání a v tichých uměních, v zákonech a mravech, ve hrách a zpěvech učíme se národy zajisté hlouběji znáti, než na neútěšném bojišti nebo na klamné cestě dějepisu politického. V těchto vidíme zřídka více, než jak národ zabíjel neb se zabíjeti nechal; v oněch učíme se, jak žil, myslil, cítil, se radoval; zde vidíme více tělo národův, tam můžeme do jich duše nahlédati. Časové se valně změnili; vzduch novější, nastávající doby osvěty zavál na svět už zdaleka. Dle anticko-germanského vzdělanosti základu bylo k slávě, z mnoha lidí učiniti otroky a pacholky, takový utiskovatel byl rek nebo rytíř, jeho čin rekovstvím, rytířstvím jmenován; svobody své zbavený pacholek neb otrok byl povržen, vysmán, potupen: nyní jest to naopak; dle nynějšího, chceš-li slovanského *) světa náhledu a vzdělanosti základu nejde potupa na otroka, ano spíše na toho, kdo ho jím činí,

---

*) Slovanský jmenujeme tento vzdělanosti základ, neboť u Slovanův nalézáme ho už v časech nejstarších. Srovn. Leonovu Taktik a Mauritii Strateg. L. II. »Slované nedrželi svých ve vojně zajatých u věčném otroctví, nýbrž ustanovili jim čas, v němž se vykoupiti, domů vrátiti, aneb mezi nimi obydlí si zříditi mohli.«

ne tak na utištěného, jako na utiskovatele a svobody lupiče *).

Nicméně musíme my Slované sami sobě pravdu a to smutnou pravdu říci, ježto by bez ní spasného dorozumění a zlepšení nedokonalého nebylo možné. My Slované jsme obrové v zeměpisích a na mapách, trpaslíkové ale v umění a literatuře. Dva veliké nedostatky a chyby lpěly posud na Slovanech, předně, že se zevně jako za cele osamělý národ a ze všeho spojení se světem za vyrvané považovali, ježto přece žádný národ víc práva a schopnosti nemá, by se k veliké rodině evropských národův vroucně připojil a ve společném vývinu a péči o vyšší základ života činný díl měl; druhé, že i vnitřně kmenové a nářečí Slovanův (ovšem často vinou a působením cizincův) v nižádném národním svazku a vzájemnosti nebyli, ano každý, i sebe menší kmen sebe za jeden vlastní národ považoval. Už Jos. Voltiggi stěžoval si na to ve svém Rizoslovníku str. 11. „Hoc esse Slaviae exitiale fatum videtur, quod unusquisque ex ejus populis se a reliquis et a genere primigenio prorsus sejunctum, et omnem dialectum esse linguam false putet.“ (To zdá se býti záhubný osud Slovanstva, že každý z jeho národův sebe od ostatních a od praplemene za odloučeného a své nářečí za jazyk licho

*) Tímto náhledem zmírnila se už znamenitě povaha válek. Ostatně nejsme proti panům Burritovi, Cobdenovi atd., co věčný mír na tomto božím světě chtějí zavesti, avšak nejsme také s nimi. Válečné bouřky v člověčenstvě nejsou nic jiného, než bouřky v přírodě: přijdou, zatřesou, zpustoší, odejdou. A výjevy ty, ať se cokoliv proti tomu namítá, budou se opakovati, dokud stav vzdělanosti, poměry, svazky a styky různých člověčenstva částek toho žádati budou. Smutný ovšem pohled na pustošiny, kdož ale vyměřil další následky hrozných oněch zátřesův jak ohledem hmotného, tak duchovního stavu národův? Mnohý stav nedal by se ani jinak změniti, ku př. západoasiatských národův, stav to nečinný, ochablý, prohnilý, při tom krutý, tyranský, a jen hnutím a zátřesem odjinud přišlým musí se nevyhnutelně změniti. Pozn. překl.

má *]). Tudy ta okolnosť, že nemáme dějepisu, ale jen dějepisy a dějepísky 40—50 rozličných slovanských kmenův; teprva až pomocí vzájemnosti národní literaturu založíme a ji míti budeme, půjde tkaninou našich dějepískův spojovací niť, která částky v celosť sváže; tudy i mnozí mezi Slovany, co jsou jenom zahalčiví diváci při chodě událostí, a všeho tak nechávají, jak to jde, mníce, že docela žádného nemají povolání, by v kolo času a evropského života zasahovali; tudy u některých kmenův nízký a myšlének prázný náhled ve svět a život, neboť šlechetnější a vyšší tvoří se jen v jisté vysosti a vznešených poměrech, jestli se totiž jednotliví lidé a kmenové v mysli nad potřebu vlastního života vznesou a veřejného prospěchu svého národu živě se ujmou. V bídném sobectví nepřátelského kmenovství a všestranného obmezování musila každá vyšší myšlénka a životní síla utuchnouti, ježto kmenovci všudy jen to malé a malicherné vkládati chtěli, co jim samým vlastní bylo. Kdyby z těchto malých státův a kmenův veliký, byť ne politický, jako u Němcův po jich

*) By se byl každý kmen slovanský během věkův k celku hlásil aneb násilně do něho slit byl, byla by nastala centrální mocnosť, jakéž nyní na západě Evropy vidíme. V komonstvě této moci bylo by se též to neb ono nářečí povzneslo za jazyk střední, za vládnoucí, a druhá nářečí byla by zakrněla, aniž panujícímu jakého života poskýtala, jak to v západní Evropě vidíme. Jest ale na jevě, že tomu tak býti nemělo, na jevě, že i zde vládne zákon přírody, jehož překročiti národům slovanským nebylo lze. Kmenové slovanští měli tedy zůstati o sobě, o sebe, o svůj dějepis, o svou literaturu dotud pečovati, až přijde čas, kde vzájemností sebe zbuzovati, sílití, života sobě udíleti budou moci, a to života více a delšího, než všeliká centrální moc s to jest, aby podati mohla. Vytýkané nedostatky a chyby kmenův slovanských byly tedy pouhým prostředkem, aby se vyššího života v národě tom dosáhlo na příšť, v lůně budoucnosti. I co se literních trpaslíkův dotýče, jest více z dobré vůle nežli z přesvědčení praveno, ano zdá se i předešlému odporovati, totiž: činí-li se západní dějepisci svou nevědomostí tak směšnými jako onen Číňan, čehož tedy litovati, co povynášeti a co snižovati?

Pozn. překl.

císaři, aspoň duchový a národní svazek, jako u Řekův, byl se utvořil, potom byly by všecky úkazy u nich větší povahy, slavnějšího dojmu a mocnějšího působení na Evropu nabyly. Národ musí dějepisem jíti, ne aby dějepis jím šel: při rozdrobení sil není to však možné. Život velikého národu nesmí jenom hmotné bytí a s tím ve spojení jsoucí orbu a průmysl, nýbrž i vyšší život osvěty za předmět míti. Protož místo, jež my nyní v dějepisu světa zanímáme, as tohoto jest obsahu: Žijeť v Evropě prastarý, převeliký národ, více než 80 millionův duší, jemnými mravy a láskou k svobodě, pilností a pracovitostí, tužbou, orbou a hornictvím proslulý, dobré hlavy ne v malém počtě mající a ve vojnách k nejudatnějším náležející: tento však národ jest rozdělen a rozerván v nekonečné atomy, nezná a necítí sebe sama, vniterně se nenávidí a boj vede mezi sebou, kmen s kmenem od sta let, a ničehož jiného nemá co činiti, než pořád a věčně tím vzniklé rány hojiti; chválí, kupuje a nápodobí jen cizí; obdivuje se jenom ne-Slovanům, neslovanské spisovatele čte a překládá, svými dětmi zachází chladně a jako macecha. Tím právě nedostatkem šlechetného sebe vážení a těmito malichernými pojmy o sobě staly se často nevěrnými svému ustanovení, protože při své kouskovatosti nic velikého předsevzíti nemohly, něco malého nechtěly; ano chovaly často ono zbabělé smýšlení, kteréž naproti cizím národům sotva slovo **člověk**, **národ** a **právo** vysloviti se odváží.“ *)

---

*) Ohledem této vzájemnosti možná u polských spisovatelův ovšem jen co se jich jazyka vůbec, zvláště pak grammatických forem mluvy té dotýče, ještě o krok dále jíti, že se totiž nevzájemně chovali jak ke svým starším literním památkám, tak k jazyku svého lidu. Potřebí jen na neměrný počet slov z jazyka latinského, francouzského atd. poukázati, a znateli nebude nepravda podotčené věty na jevě. Nelzeť nám porozbírati labyrint polského pravopisu, ptáme se ale, proč začali psáti: suchý — suższy, vysoki — vyższy a t. d., ježto to proti ústrojí slovanského jazyka čelí? Od żądaniów, rozlevaniów atd. se ovšem ustoupilo, psalo se však ještě nedávno a snad posud se píše: grów (her), krów (ker), vsiów

§. 13.

Důležitosť této vzájemnosti pro Slovanův veliké ustanovení, jež jim běh času a řada národův ustanovily.

Život člověčenstva jest vývin rozumu, čili rozvin vniterního světa v člověku. Národové jsou formy, v nichžto se člověčenstvo vyvinuje a tvárnosti nabývá. Cil člověčenstva jest tedy, pořád ku předu kráčeti; ono však neměří svých cest na kroky, hodiny a míle, nýbrž na hony, století, doby. Zásoba známostí, objevův, vynálezův, zkušeností, jichž si národ neb století vydobyly, zůstane po jich zmizení pro národ jiný, jenž je zase rozšíří, posune a budoucnosti odevzdá. Národu pozdějšímu, jakožto mlad-

(vsí), tykwów (tykev) atd., a zase gołębi místo gołębiow. Až do konce 17 století užívané: rybám, muchám, vodám atd. zmizelo, a neslovanské: rybom, muchom, vodom zaňalo místo; a naproti tomu zase Instrumental byť i řidčeji: stodoly, nogy atd. Do Dunaja, z Rzyma, Tatarzy jsou už také formy staropolské, a zastaralá jsou rovněž: ojców, bratów, kupców, siestrzyn, matczyn atd., přec ale v obyčejném životě ještě prý v užívání! Celé formy a skloňování jich, byť to i u starých spisovatelův a u lidu posud v obyčeji bylo, zavrhovati, na tomť polskému spisovateli nezáleží! Takť i valem mizí neurčitá forma přídavných jmen: godzien nyní godný, vesol — vesoly, wiadom — wiadomy atd., a v trpné formě zanikla koncovka ta úplně: laman — lamany, oran — orany, przygotovan — przygotovany atd. Dvojný počeť není v češtině zcela čistě zachován, znešvařen jest ale v polštině: oczy, Gen. oczu, oczów! ocž! Dat. oczom! Instr. oczami! též oczyma, Lok. w oczach atd. Instr. jest též: trzema, cztérema, Gen. dvuch, trzech, czterech, ve složení však zjevuje se už čistý slovanský Gen.: dvusetny, trzysetny, cztersetny. Skloňuje se: dwómset, trzemset, ve dvuch set, trzech set, a však zase: dwóm tysięcom, trzem tysięcom, ve dvuch tysięcach, trzech tysięcach. Doň místo do niego (do něho) nalézáme někdy i v češtině; v polském však máme docela i dlaň m. dla niego. Toto ň (vzniklé z i = ni, staženo ň) může býti připojeno jen ku předložkám Akk. řídícím, nikoli v Genitivě, kterýž zní vždy jenom

šímu úkazu člověčenstva, netřeba z předu začínati, na všech stupních vzdělanosti prodlévati, na nichž předešlí národové zůstali, jemuť třeba jen život předešlých dále vyvinovati a k vyššímu zdokonalení vésti. Na říceninách národův předešlých staví potomci stavbu zdokonalování pořád výše. Toto však zdokonalování, tato osvěta, co plod činnosti sil duchovních, také dle rozličných dob, jež člověčenstvo prožívá, vždy rozličně se tváří. Stárnutí světa jest jeho omlazování: v temné starožitnosti máme klíč ku pohádce našeho dnešního stavu. Každý národ, chtěje se z mechanické tísně trpkých poměrův k samočinnosti probrati a v životě

---

iego, nikdy i=ni=ň. Zavrženo starší ono: jam jest (jsem), tyś jest (jsi), myśmy są, śmy są, sąśmy (jsme), vyście są (jste), a za to přijalo se snad nemnoho lepší: jestem, jesteś, jesteśmy, jesteście, utvořené nepochybně dle času minulého: byłem, byłeś, byliśmy, byliście. Nebyla by to grammatická předůvtipnosť? Jenom nevzájemností a tudy vzniklou grammatickou nedbalostí mohly vzniknouti též věty jako: koni dva jest v stajni, pięciu braci dalo, uplynięto mnogo wieków, czytano książkę (tomuto poslednímu zachtělo se i do češtiny); i jakýž smysl spočívá v tom: bylo knihu čítáno? Chtěla-li se taková věta dle německého tvořiti: man las das Buch, tedy byl to omyl, neboť německá věta neznačí jiného nic než: der Mensch, der Mann (man) las das Buch, a pak jest Akk. na svém místě. Tudy i chybně tvořeno: te wiersze tak się czyta. Též neslovanské jest užívání předložky z místo s: z przyjacięlem, z duszą; z jeden wóz siana atd. Staré Rakusy postoupili místo Austrii, Sasy — Saxonii, Bawory — Bawarii, psáno též Serwia atd.; u lidu užívané modrý nebylo po chuti a oblíbeno niebieski. Měla-li by se věc ta přísnějšímu podrobiti rozboru, našlo by se ještě více neústrojností a nestvůr, než tuto ledabylo podáno jest. Ne co špatného, nýbrž na to, co v lidu dobrého, mají polští spisovatelé obraceti zřetel svůj; v tom ale jest právě ta závada, že bez vesla plujíce, loďku na bůhzdař vodám svěřují. A v jistém spisovateli dosáhlo toto samotění a oddalování plného vrchole svého, totiž že jsou Poláci čeledi sarmatské. Nebylo by divu! Ostatně, stýská-li se mu tak tuze po kobylím mléku, chce-li jíti do Sarmat, může býti jist, že mu každý Slovan milerád podepíše výhostní list ze své rodiny. Putuje-li nezdárný syn do světa, není velikého smutku aniž ptání, jestli se kdy navrátí. Pozn. překl.

duchovním část míti, musí přede vším hleděť povznesti se k jasnému, svobodnému náhledu v řád světa, aby odtud své místo v celku, své postavení k druhým národům, svou úlohu, historií světa a časem na budoucnosť mu uloženou, jako s vyššího stanoviště přehlédl, a tak své ustanovení poznal, pevnou rukou se ho uchopil a jistým krokem sledoval. Osud národův nebudiž slepé náhodě a proudu událostí zůstaven, nýbrž rozum, co první a nejvznešenější nástroj božského řízení světa, ať s korábem, jež osud nese, skrze vlny k určitému cíli vesluje. Neníť to pouze pud a právo přírody, nýbrž i povinnosť rozumu pro národ, by své bytnosti spravedlivým způsobem hájil, živoucí v sobě síly dle člověčenského postavení vyvinoval, svůj života způsob veřejně jevil a platným činiti se snažil. Jak mile veliký a hojně nadaný národ se po světě takto obhlédl, musí dějepis svůj dle velikého plánu nakresliti a vyvesti, by na místě od Prozřetelnosti vytknutém čestně setrval.

Po zaniknutí Řekův a Římanův stali se germanskoromanské řeči a národy nésci osvěty. Živlové vzdělanosti rozešli se ale ve dvě zásady, a to tak ostře a příkře, že se jmenem starého a nového světa, antického a moderního času naznačiti musily. Zásada antiky v umění, vědách a vzdělanosti byla hlavně pohansko-národní, od Řekův a Římanův vycházejíc; a byť i sama v sobě výborná, přece vždy jednostranná; moderní, romantická, rytířská, sentimentální (citlivá) jest germanskokřesťanská: ve svých oddělených snahách obě už vysloužily a dožily. Povšechného, čistě lidského směru žádá nyní čas a dospělé člověčenstvo; velikou tuto úlohu rozřeší ale též jen veliký, mladistvý, ve starých formách neztrnulý národ, jako jest právě slovanský. Malí nárůdkové myslí a cítí takořka jen polovičně, jejich myšlénky a city nemají křídel, neb se konečně zakrvácejí prudkým namáháním, tak že i samo člověčenstvu jimi dobyté dědictví známky krve, násilí proti jiným národům, jimiž se chtěli sesíliti a rozmnožiti, a vůbec jakousi vynucenou, nepřirozenou

povahu na sobě má; velicí naproti tomu, k duchovnímu životu jednou probuzení, vznesou se vysoko a veškeré obejmou člověčenstvo, a to snadně, přirozeně, bez útisku a křivdy druhým. Člověčí povaha v jednotlivcích i v malých národech a kmenech větším dílem vázaná, obmezená, zakrnělá, neb aspoň slabými otisky se jevící, rozvinuje se mnohostranně a v plné leposti jenom v těch velikých národech, jižto se za hérosy myšlení, cítění a jednání v umách, literatuře a životě vzdělávají. Tedy nic jiného, než vzájemnosť ukáže nám tuto velikosť našeho určení v řadě národův a věkův, a zároveň udá způsob, jak se ho dosíci dá; ona síly našeho národu spojí, zvýší, jednotlivým kmenům dodá důvěry a mysli, že se osmělí, v lůně velikého národu velice též mysliti a jednati. Cit takové národní jednoty jest u Slovanův první výminka pravé, lidské, velikolepé vzdělanosti a národní literatury. Slované mají smířiti starý a nový čas, oba oddělené živly vzdělanosti v národní svůj život přijati, a dalším jich vzděláváním pro člověčenstvo novou dobu založiti; pro novou čili se omlazující vzdělanosť mají nový, živý střed utvořiti. Mezi starou a novou dobou jest veliký rozman (kontrast), smíru a vyrovnání teď žádající. Staří Řekové a Římané byli bohati na ideálnosť, ducha, pravdu a logiku; onino měli básnictví, stavitelství, veliké slavnosti: tito hudbu, vědy, matematiku, přírodozpyt, plavectví, obchod. Staří měli více smyslnosti, obraznosti, chuti; tito více rozumu a citu; slovem u starých měla předmětnosť (výsobnosť, objektivnosť), zde podmětnosť (úsobnosť, subjektivnosť), tam zásada mužství, zde ženství větší převahu. I řeči utvářily se jinak tam, jinak zde. U Řekův a Římanův jsou blahozvuk, bohatá skloněni, rozmanitosť pádův, měrnosť a obvětí (periodicitas) v prose, metrická prosodie a úměr v poesii: v germansko-romanských řečech surovosť a příkrosť, zmrzačení kořenův, ohavná výslovnosť *), chudoba sklonění, unavující jedno-

*) Kdož by asi měl dle anglického čtení a vyslovení tento Virgilův verš za latinský:

zvuké pády, vlekoucí se artikulství, dlouho opisující slovesa pomocná, přízvučná bídná prosodie s mizerným, tu ucho, tu oko urážejícím rýmem. V starých řečech šel úměr (rytmus, předmětná časová míra slabik) zároveň vedle přízvuku (podmětné časové míry): germansko-romanské řeči mají toliko jednostranný život podmětní. Plastika (výtvarné umění), podání tělesné krásy (ku př. Venuše, Apollona) má jisté meze dokonalosti, jež sotva dále pokročiti může: naproti tomu duchovní síla, poesie, přírodozpyt, filosofie a t. d. může a má postupem času pořád býti mocnější. Romanticko-moderní zásada vedla ovšem národy po mnoho století ne bez užitku a následkův pro člověčenstvo; zplodila a pěstovala rytířstvo, křesťanskou pobožnosť, pokoru, lásku, něžnosť, naději, touhu a mnoho jiných cností; v nejnovějším ale čase pozbyla skoro docela své povahy, a hlavně v Byronově Muse přinesla trpké ovoce, zjevujíc nepřirozenosť, citlivosť, zcitlivělosť, potom blouznění, závrativosť, konečně přepjatosť, předrážděnosť, zimničnosť, slovem byronství. Převzdělanosť čili přesycenosť, předrážděnosť a z toho vzniklé zmalátnění ducha a ochabnutí citu jest povaha našeho věku. Cervantes ve svém Don Quichotu a zvláště Byron ve své osobě a svých následovnících provedli důsledně moderní chorou zásadu až k její vrcholu. Chce-li kdo básnicky neb vůbec ésteticky na náš věk působiti, musí jím zatřásti, jej rozplameniti, hrůzami naplňovati křiklavými kusy, jako jest ku př. Robert der Teufel, Freischütz, Ballnacht atd. Rychlé střídání nejvyšší strázně (pathosu) s nad míru lehkomyslným tupením nejsvětějších věcí; srdce rvoucí obrazy člověčí bídy s bezohlednou hanou veškeré člověčí povahy, tvorstva a tvůrce; éstetické tyranství, v tom si libující, by mysl čtenářova neb divákova skrze oheň a led, smích a pláč, lásku a nenávisť, milosrdenství a ukrutnosť, stoudnosť a nestydatosť, cnosť a nepravosť, nebesa a peklo, slovem skrze všechny

Taitiri, tjuh pečjulih rikjubäns söb tegmini fedžei?
(Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi.)

končiny drzou hrcu a často jakýmsi satanským řehotem neustále byla hnána: to jest nynější, převrhlostí romantické zásady vyrojilý, převzdělaný duch času. Francouzský básník Lamartine líčil vhodně tohoto ducha času v osobě jeho zástupce, Byrona, as těmito slovy: „Noc jest jeho svět, pln zimy i pln vedra, poušť jeho palác, jeho trůn skalní hrot. Rozbitinami lodí, seče krví pokryt, běží v brloh, k alp hrozným vrcholům, věší nad propasť tam chatu svou na skály vršku, a zde samoten, ostrmen trhavými údy, ovát černou krví na skropeném kamení, srká chtivou rozkoší lupu úžasné kovíčení, a usýpá, bouří koléhán, v plesu svém. Podobens dravcům, u větru klektajícím, Byrone, nejmilejší píseň tvá zouťalosti sten, tvé divadlo přístrach, tvůj člověk zvíře obětní, tvůj pohled, satanův, měří obor pekelného jezera.“

I nejnovější hudba podlehla už větším dílem tomuto obecnému moru našeho věku, i v ní jeví se byronství; tudy ona přecpanosť, ty čiryčáry, ono stupělého citu a sluchu vším ještě možným způsobem lehtání v menších plodech; tudy onen šum, lermo, křik, omam, země a nebes stékání ve zpěvohrách a jiných větších plodech, kde nehledíno, by se pohnuly, nýbrž aby v pravém smysle tělo i duch zároveň se třásly. O nejnovější německé filosofii soudí vážný německý spisovatel v knize: Zrcadlo pravého, křesťanského dozorce církevního, takto: „Bohužel došli naši němečtí filosofové přede všemi ostatními ve světě té čcsti, že atheism, u Francouzův jenom neohrabaný a spustlý, pravidelně objasnili a ve vědeckou soustavu uvedli. Schellingovci nejsou na štěstí v praxi tak důslední, jako theorie těchto filosofických snílkův a zimničníkův“ *).

*) Nelzeť toho popírati. By však nebylo člověčí tělo nikdy choré bývalo, jistě buď malou, neb docela žádné neměli bychom známosti ústrojí těla a všech z toho plynoucích vědomostí a vědeckých soustav. I filosofie, tento nejvyšší květ činnosti ducha, má své ústrojí, jen že je velmi, převelmi málo známe. Až se veškeré filosofické soustavy našeho světa, filosofie východní i západní (asiatská a evrop-

Takové umění, básnictví aneb jakýkoli plod vzdělanosti, v tom záležící, by násilně křečovitým trháním a pitvornými obrazy zatřásaly, nemohou národův k novým života pohybům vésti, nýbrž jen ještě více je zmalátniti. Vzlet nového věku došel svého cíle, směr musí opět ku středu jíti. Staré formy vzdělanosti zacházejí, jsou úzky, křehky: nové náhledy a formy oživují, nové průlivy vzdělanosti se otvírají, a nic není s to, aby se proud omlazení vzdělanosti a nového názoru světa zastavil. Všeliká krajnosť, podivinství a potvornosť, z toho vzniklé, že už, co lepšího, omrzelo a se přesytilo, a od přírody předepsané formy opouštějící, jest známkou klesající chuti a chorobné vzdělanosti. A byť se i moderní duch času ne všady tak silně a strašně byl zjevil, jako v literatuře anglické, přece šel i u druhých národův více méně lichým, jednostranným, přepjatým směrem. Mlčíme o éstetické drzosti Voltairově, o nevlídné Rousseauově nenávisti všeho vzdělání, o Hegelismu nejnovější filosofie: i sami největší básníkové němečtí musili duchu času daň dáti, nebyli jeho působení docela prosti. I největší mužové souvisí vždy se svým věkem nějakou slabostí. První epos německý, Klopstokova Messiada, tento lesklý ledový palác, jak ho Jean Paul Richter jmenuje, jest podmětnosť sama, jež v básnické opojenosti a požívání svůj předmět pohlcuje, jest tedy epický odpor; protož bylo jen málo čtenářův trpělivosti té, aby ho byli celý přečetli. I Schillerovi loupežníci a Göthův Werther jsou povahy byronské t. j. předrážděné, a jen pozdějším rozjímáním a neunavnou bedlivostí podařilo se oběma, že se duchu času poněkud vyrvali. Schillerova výborná dramata

---

ská) do takové souvislosti uvedou, že ústrojí patrno bude, potom bude na jevě, že i chorobné soustavy německé, hrubý a hrozný materialism francouzský, úžasný skepticism anglický též tak silné, mocné i nutné jsou články v onom řetěze, že jenom jimi mohl se ukovati nový silnější článek, mohlo se dostoupiti vyššího stupně, s něhož by lze bylo dále patřiti v hlubinu věčnosti, v obor všehomíra. Pozn. překl.

a básně jsou nicméně tuze často rozumováním, filosofiemi, skvělými průpovědmi, ideálnostmi, slovem podmětností básníkovou přecpány. Spisovatelé parodií Schillero-Göthových Xenií zpívali už pod nápisem: nejnovější německé básnictví:

„Raum und Zeit hat man dicht'risch gemalt; es steht zu erwarten,
Dass man die Kant'sche Kritik noch in Hexametern singt.
Nur für die sublimirte Vernuft sind diese Gedichte,
Neben der Philosophie machen sie erst den Effect.
Hättest du, guter Ovid, doch metaphysisch, wie Schiller,
Stets gedichtet, du wärst nimmer vertrieben aus Rom."

(Prostor a čas básnicky se malovaly; lzeť očekávati
Že i Kantova kritika ještě v hexametřích se popěje.
Jen pro přehnaný rozum jsou tyto básně,
Vedlé filosofie činí teprvé dojem.
Bys byl, dobrý Ovide, přec metafysicky, jako Schiller,
Stále básnil, nikdy nebyl bys vyhnán z Říma.)

Někteří novější umělci a spisovatelé uvarovali se nákazy té tím, že svůj čas opustili, a buď do starobylosti se utekli (jako Winkelmann, Canova), nebo v budoucnosť předešli (jako Herder, Humbold, Walter Skott a j.). Nejnovější literatura a básnictví evropských národův utonuly dokonce v potopě politické.

§. 14.

Schopnosť Slovanův k naplnění tohoto určení cestou vzájemností.

Pomlčíme nyní o nynějších příznivých okolnostech, jež této schopnosti už dle síly a hmoty základem jsou a dosažení onoho určení možné činí; neukazujeme na hmotnou velikosť slovanského národu, as na desátý díl veškerého člověčenstva, ježto přes 80 millionův duší počítá, jehož soustředěná síla už sama v sobě, sama sebou s mnoho býti může; nedíme nic o ohromné rozlehlosti, jak skoro ve všech světa dílech a to ne v malých částech a rozptýleně, jako Angličané a Němci, nýbrž u velikém počtě bydlí, polovici Evropy, třetinu Asie a znamenitou časť Ameriky zajímá; opomineme šťastnou polohu a postavení, jak u prostřed mezi Evropou a Asií stojí a jako slunce v levo a v pravo, na východ a západ, na sever a jih, paprsky vzdělanosti vysýlati může; nepřipomínáme jeho rozvětvení, vklínění a zapletení mezi a s ostatními národy, čímž tak snadno na jiné působiti a mnohostranným vodičem vzdělanosti býti může: jiné, více vniterní a méně známé okolnosti buďtež podotknuty. U jiných národův bývá obyčejně jedna duševní síla buď potlačitelkyní aneb předchůdkyní všech ostatních; básnický duch kloní se u druhých národův tu více k dobrodružství (u Španielův); tu víc k náruživostem (u Vlachův); tam více ku vtipu a zdvořilosti (u Francouzův); zde k filosofování a přemýšlení (u Němcův; u Slovanův, jak toho posavadní jejich národní písně a umělé básnictví důkaz podávají, zdá se býti poesie plodem, v němž pod praporem obraznosti všechny ostatní síly duševní stejnou mají časť. U druhých národův bývají hlava a srdce někdy tak rozděleny, že čtoucímu peruti omdlévají, musí-li od oné k tomuto letěti: Slovan myslí a cítí zároveň, ve chrámě Slávy políbili se tito dva geniové člověčenstva, a ze sňatku toho narodí se pro veškerou duchovní

budoucnosť život nový, dokonalejší, v němž ideál člověčenstva pokud možno úplně se zobrazí a uskuteční *). A toto bude i jedna z příčin, proč národ náš tak zdlouha a těžkým krokem u vzdělanosti kráčí: onť nese totiž na Olymp v jednom koši vesměs všechny ty dary a poklady, jichž mu nebesa propůjčila, a jež ostatní jenom z části odvádějí. Toť dá se i z docela přirozených příčin vysvětliti. Druzí národové jsou obyčejně k jednomu podnebí upoutáni, obývají jen v jednom země páse, pod nímž city tu zmrznouti mohou ledem severu, tu sežeci vedrem jihu. Jediný národ slovanský žije pode všemi země pásy, tam má Kamčadala, Laponce, Samojeda, tu Vlacha, Řeka a Araba za sousedy: a příznivá tato okolnosť osvětluje všechny kouty, rozvinuje všechny záhyby jeho duše, přivádí všecky žíly a čily jeho života do hry a pohybu. Každýť jednotlivý národ jest podnebním ústrojím vzdělanosti, hlavně poesie; vlaská poesie líčí rekovství a všeliký předmět básnický docela jinak než skandinavská, kde vše ve tvaru severní povahou barveném se jeví, jenž ne-seveřanu po chuti není. Slovanská poesie květla posud v nejrozmanitějších směrech. — Ve slovanském národě sestřeďují se také všechny strany křesťanského náboženství, církve, sekty a vyznání víry, tuť jsou Řekové neb starověrci, katolíci, protestanti, tak že se vzájemně docelují, s jedné strany mysl hojně citem a přísným setrváním při tom, co jest, naplňují, s druhé bádající rozum pořád znova zbuzují a zaměstnávají a jakožto závodící síly pokroku člověčenstva k vyššímu vzdělání nápomáhají. U druhých evropských národův zajímá a opanovává jedna církev, s nepatrnými výminkami, celý národ, a obyčejně jednostranný směr mu dává, buď smysl pro umění na ujmu rozumu, neb tento na ujmu onoho

*) Distichon (od Kollára) udává chod čili denní časy evropské literatury takto:

Ráno Slovan, den Němci mají, Anglicko poledne,
Francouz svačky, večer Vlach již a Hispani noc.

vzdělávajíc *). Třetí okolnosť, jež Slovany k onomu velikému určení, býti tvůrci nové doby vzdělanosti, schopnými činí, jest jejich řeč, v nížto se všechny přednosti starých i nových řečí spojují. O přednostech a výbornostech jazyka slovanského mluviti netřeba; ne že od znovuzrození národu ve mnohých spisech byl veleben, nýbrž že jeho spanilosť ani důkazu ani chvály nepotřebuje **). Způsobem skoro podivu hodným spojuje v sobě slovanská řeč i obě prosodie starých a nových řečí; má nejdokonalejší klasickou, řecko-římskou metriku, má ger-

*) »Romantickému národu (píše Schiller v dějepise odpadu Nizozemí), bujarou, pořád mladou a usmívající se přírodou a nejrozmanitějšími kouzly umění u věčném požívání smyslném ponořenému, bylo přiměřenější to náboženství, jehož lepá nádhera smysly jímá, jehož tajeplné pohádky obraznosti nekonečný prostor otvírají, jehož nejpřednější náuky malebnými formami do duše se vlichocují; naopak ale národu, pracemi občanského života k nebásnické skutečnosti staženému, ve zřejmých pojmech více než v obrazích živoucímu a na ujmu obraznosti svůj člověčí rozum vzdělávajícímu, národu takovému doporučí se víra, jež skumu se méně bojí, jež méně o mystiku než o mravní náuku usiluje, jež méně nazírána než pojata býti může, slovem katolické náboženství hodí se vůbec více pro národ umělecký, protestantské víc pro národ kupecký.« — Církev řecká snad se mezi oběma vznáší.

**) Viz Belius, Gramm. Slav. 1746 předmluvu §. 10. »Experiundo condoctus sum, omnium Europae linguarum decora, non aemulari modo, sed vincere etiam unam Slavicam posse. Neque enim Hispanicae gravitate majestateque; blanditie ac facilitate Gallicae; Anglicae sublimitate efficacitateque; Germanicae sensus et emphaseos ubertate; lenitate ac suavitate Italicae; denique Hungariae imperiosa severitate quidquam concedit, ita absolutarum est qualitatum, si viri ea utantur docti, eloquentes et ad socialitatem nati efformatique.« (Zkušeností jsem poučen, že ohledem sličností všech evropských řečí, nejen řevniti, ale i nad nimi zvítěziti může jediná slovanská. Neboť ani jazyku španielskému u vážnosti a velebnosti; ve skvělosti a snadnosti francouzskému; anglickému u vznešenosti a působnosti; Němčině v bohatosti smyslu a důrazu; v lahodě a leposti vlaskému, posléz maďarštině u velitelské přísnotě ničehož neoddá, tak náprostých jest jakostí, jestli jí mužové užívají učení, výmluvní a pro pospolitosť zrodilí a vychovaní.)

mansko-romanský přízvuk, dle obou těchto zásad veršuje bez obtíže, pohybuje se volně a lehce v obou živlech, ve všech poetických formách a veršování, a takto spojuje i touto dvojí, předmětnou i podmětnou prosodií, oba živly vzdělanosti dvou světa dob. Hexametry a alexandriny, pentametry a stance, safická neb alkaická metra a sonety, rytem, časomíra daří se v ní výborně. Onať má logickou úsečnosť nových řečí v prose s oním hudebním chodem, jejž staří poesii dali, a k čemuž časomíra a rytem nevyhnutelny, by jí tím nejvyššího stupně živostí a názornosti udělily, protože nápěvo-hudební poměry neodolatelně na ucho a srdce působí. V romanských básních poutá se pozornosť jen tím, že smysl nad zvukem vládne a na jich neblahozvuk a nerytem se zapomíná: ve slovanském básnění lze obou dokonalostí docíliti a je spojiti. A dokonalosti ty nenalézají se asnad jen rozptýleně po jednotlivých nářečích, mámeť je často v jednom a témž, ku př. v česko-slovenském. Nesmí se ovšem slovanský hexameter a pentameter dle novoevropských posuzovati, ku př. dle vlaského „L'armi e | l'uomo io | canto il | qual da | sponde di | Troja"; nebo dle francouzského: „L'homme et les | armes je | chante, le | quel des | rives Troy | ennes;" neb dle německého, kde není poesie a rytmu; neboť zde jeví se docela v antické náplni a velebnosti, v prvotním, jmena přídavná překládajícím, rytmickém vzletu a libozvuku, proto že zde zevrubnou určitostí míry slabik, nezviklanou, nelibovolnou úsečností noh, volným oddalováním malebných jmen přídavných od jich statných tvořen jest. Mnohé německé, i Vossovské hexametry musíme někdy dvakrát i třikrát čísti a počítati (skandovati), než při kolotavé míře slabik ke kořenu nenáležících, při neurčitém míchání trochäův, spondeův a daktylův konečně k hexametru potřebných šest noh najdeme. Čtěmež české hexametry Vinařického, slovenské Holého neb illyrské Kantačiče, řecko-římským ničehož neoddají; čtěmež polské stance Kochanovského, Krasického, neb

krajinsko-slovinské Prešerna a jiné, a vedlé vlaských můžeme je směle postaviti. Sama vlastní dcera a dědička klassické půdy, novořečtina, nesmí se ve svých zakrnělých formách, pohlcování slabik, zpotvoření slov a své moderní prosodii, se slovanštinou nikterakž měřiti. — Slovan má ve svém národě nejpěknější příležitosť, vychovati se k čisté lidskosti a k ní se po stupních nésti. V tomť se může pomalu cvičiti při jednotlivých kmenech, jeho cit lidskosti může pořád výše vstupovati, jeho láska pořád se šířiti, od osoby ku kmeni, od kmene ku kmenům, od kmenův k národu, od národu k člověčenstvu. Druzí národové jsou už tuze ve svou národnosť pohříženi, tuze oním vlastenectvím, jedinou vlasť majícím, pojati, tuze do staré a bohaté literatury své zamilovalí a do ní vetkáni, by se od toho odloučiti a v novém živle volně se pohybovati mohli. U druhých národův jest lidskosť (humanita) ještě národnosti, u Slovanův národnosť lidskosti podřízena. Vše toto vesměs považováno: velikosť národu, jeho poloha mezi několika díly světa, podnebí a země pásy, náboženství a církve, řečí a poesie, povaha národu — ručí nám dosti za to, že slovanský národ onoho velikého, časem a pořadem v národech jemu uloženého určení docela mocen jest, ješto potřebných k tomu schopností, vlastností a prostředkův v plné míře má. Božské Prozřetelnosti nelze by sobě odporovala: s velikým, dlouho žijícím, mnoho zkoušeným národem musí konečně i veliký účel míti. Pro takovou řeč, již pokojnou, přirozenou cestou, bez nucení a krve, tak daleko po oboru zemském rozprostranila, již tolikými věky provedla, vychovala a vzdělala, v tak rozmanitých bouřích a nepříznivých okolnostech chránila a zachovala, pro takový národ a řeč má jistě veliké ustanovení: jen Slované sami musejí těmto pokynutím a cestám Prozřetelnosti rozuměti a za nimi jíti. To cítí a tuši sami jinozemští spisovatelé, ku př. J. P. Falmerayer ve svém dějepise Morei str. 5, kdež praví: „Zdá se nyní, že panování nad člověčenstvem od latinských a german-

ských národův ustupuje a na veliký národ slovanský přechází.“ Slované mají tedy pokračování duchovního života v člověčenstvě přejati, prostředníky mezi starým a novým světem, mezi východem a jihem býti; stárnoucí živly vzdělanosti omladiti a k lidskosti povýšiti; rozdělené síly duchovní spojiti v jedno jasně svítící ohnisko pro budoucnosť, slovem, majíť onu z anticko-moderních vzdělanosti živlův, dle přirozeného prvotně do živlův těch položeného postupu vyvinování získanou, a přeháněním po mnohá století očištěnou humanitu chytiti, v životě a v literatuře podati, mezi ostatními národy zvláště ji zastupovati, šlechtiti a dále vésti. Opravduť krásná, čestiplná, vznešená úloha! hodnať potu šlechetných. Ovšemť potřebí k tomu ještě času, snad ještě celého věku, základ ale musí už teď býti položen, a začátek učiněn vzájemností. Budoucnosť pučí a květe jen v přítomnosti a z ní: kdo si té vážiti neumí, jakž může něco dobrého a velikého od budoucnosti očekávati? Chce-li kdo býti vůdcem věku, néscem vzdělanosti, nesmí jíti za okolnostmi, ano před nimi; chce-li býti středem, kde se rozmanité síly časův a národův k společnému vzdělávání spojují, nesmí sám svých sil rozptylovati a rozváděti, nýbrž spojovati a soustředovati, neboť jen spojená síla působí. Čehož žádá tedy pokročilý čas od těch, co jsou povoláni býti nésci věčného, t. j. pravdy, dobra, krásy? Kdo toto věčné v jeho směru provázeje, do protiv času, jež k jeho vývinu slouží, tu překážeje, tu nápomáhaje, tu prostředkuje zasáhá, tenť jest nésce tohoto věčného. Od antiky k romantickému, a od tohoto k humanitní zásadě jest jistě veliký skok, a však právě v této protivě a vývině jeví se život člověčenstva nejpatrněji; můžemeť zde pozorovati, jak se i nejvzdálenější krajnosti přece konečně během časův a ve střídavém vzdělanosti květě národův harmonicky scházejí. Protož nelze mezi oněmi třemi zásadami žádných hranic naznačovati, tyť zrůstají a ztrácejí se nevidomě v sebe. Nečekejž divův a převratův světa přechodem a změnou

živlův vzdělanosti. Všeckoť půjde obyčejnou cestou dále a bude žíti, tak tiše a přirozeně, jak by se nic nedělo. Člověk jest a zůstane vždy sobě nejbližší, nejpamátnější a nejkrásnější v nekonečně; tuze hluboko stojí pod jeho nohama temný svět živočichův, tuze vysoko božství ve svých tajeplných světla výšinách. Buďtež jakékoli ještě převraty světa, jakékoli výviny člověčenstva, jednouť získanému, vydobytému duchu pravé čisté lidskosti nelze už, leda s člověčenstvem, zajíti; byloť, jak jsme viděli, potřebí mnohých národův a století, by se vychoval a světoobčansky ušlechtil, a už dlouhá tato a drahá minulosť ručí nám za trvalou jeho budoucnosť. Co dobrého, stojí všude velikých obětí, zjevuje se v životě jen po dlouhých, trpkých bolestech. Ó blahé doby té, kde vysoce ode všech národův vážený, s velikého národu pýchou každý Slovan na svůj národ, a na toto vznešené, šťastně naplněné určení bude moci pohlédati! — Vzdělanosť a literatury ostatních národův protož nezaniknou aniž se poslovanští, budouť žíti, vymění však romantický živel za humanitní, k Slovanům se více přivtělí, novou jimi vzdělanou a pěstovanou lidskostí se projasní, omladí: aneb, tomu-li tak nebude, uběhnou v osud vše přepadající, co se přežilo a s operutěným časem dále nekráčí: sestárnou a v obecném vzdělanosti proudě zaniknou.

§. 15.

Odstranění některých pochybností, námitek a rozpakův ohledem této vzájemnosti.

Praveno: „Slovanský národ už tuze dlouho žil a spal, tuze dlouho v stavě podmanění a nevzdělanosti se nacházel; dávné přivyknutí a tím zplozená vis inertiae (síla nečinnosti) činí je neschopnými ku vzájemnosti a rozřešení tak veliké úlohy.“ — Budiž, aby křivé toto mnění i pravdivé bylo, pro národy není zákona promlčení. Ná-

rod, jenž dlouhá století spal, neb cizí jho nesl, aneb od vzdělanosti vzdálen byl, má tolikéž práva ku probuzení, svobodě a vzdělanosti, jako ti, co to už mnoho století měli a požívali. Dary boží jsou neprodajné, a kdo myslí, že jsou ti oni národové oprávněni, svobodu a právo vzdělanosti svých sousedův i jich potomkův navždy potlačiti a zničemniti, valně se mýlí. Pravdať, později jsme přišli: za to jsme ale mladší; víme, co druzí národové vykonali, co my vykonáme, druzí nevědí. Světa pán rozděluje úlohy u velikém dramatě každému národu, každému století, každé době světa; jednomu národu třeba méně, druhému déle čekati a zráti, než řada naň dojde. Život národův nevstupuje jedním skokem z dětství v jinošství a mužství. Co rychle roste, květe a zraje, rychle i hyne. Pískovec a diamant jsou oba kameny, onen vzniká měsíci a lety, tento tvoří se staletími. A v skutku probrali se už Slované k času přiměřenému omlazení, a k oněm povznesli se zásadám a stupňům vzdělanosti, jež arci přesubtilné moudrosti a převzdělané osvěty nedosahují, a však schopny jsou, život zachovati a stanoviti; některé kmeny začínají už literně býti samostatny a k platným údům a vydatným dělníkům nové veliké duchovní světa říše dospívati.

Praveno: „Slovanská povaha jest tuze mírná, něžná, měkká, nemáť potřebné síly a důrazu k něčemu tak velikému, jako jest vzájemnosť aneb přejatí a naplnění veliké oné úlohy.“ — Na to odpovídáme: Netřeba Slovanem býti, potřebí jen pomysliti, abychom se přesvědčili o síle a důrazu národu, jenž svou statností a mužností vlády nad desátou částí země dobyti si uměl, a v největších bouřích mnohých století, v nejprudších útocích mnohých nepřátel se udržel a zachoval. Ovšemť neucházeli se Slované nikdy o vrchní vládu světa, nikdy se neobírali řemeslnicky prolévaním krve a podmaňováním druhých národův, protože svobodu i v nepříteli ctili a milovali, vůbec milovali více mír než vojnu. Díme však s Herderem: „Ješto jinak mysliti nelze, než že v Evropě zákonodárství a politika na

místě bojovného ducha pořád více tiché pilnosti a pokojnému obchodu národův mezi sebou nápomáhati musejí a budou, toť i slovanští národové z dlouhého snu svého se osvěžíce, budou krásných krajin svých od moře adriatského k horám karpatským, od Donu k Muldě co svého statku požívati." — Časové se valně změnili. Člověk nemá šlechetnějšího slova pro své ustanovení, než sám jest, totiž lidskosť, ježto jest obrazem boha, lásky a něhy. I hlediž si tedy náš národ zachovati jemnější smysl, útlejší cit, přirozenou sobě mysl, lahodu a něžnosť co nejkrásnější perly svého vniterního života národního. Lahodná mysl, vlastnictví děckých, mnohonásobně zkoušených národův, jest nejjistější známka pravého lidství. Tato lahoda mysli jest ono smýšlení, jež svými úsudky a činy nikoho neuráží, nikdy tvrdé, vzdorné, kruté není, co trpkého trpělivě snáší, křivdy mírniti hledí, lupem nežive, nýbrž vlastní zásluhou; raději čisté, tiché, pokojné předměty za své si volí, ku př. orbu, než hlukuplné, krvavé. Touto cestou národ náš koruny lidství, lahodnosti se silou ve spolku si dobude.

Praveno: „Tuze veliká rozdílnosť slovanské abecedy mnohého od vzájemnosti odstraší, ježto ne každému bude po chuti, učiti se as desíti abecedám." — Vzájemnosť ale zmenšila už dílem počet abeced, zjednodušila pravopisy a ještě víc to učiní; uvede snad všechny na tři, hlaholskou, kyrilskou a latinskou. Kdo však ani nad abecední nesnáze povýšiti se neměl chuti a mysli, v tomť věru slovanský národ o mnoho nepřišel. Ostatně přejeme si arci, aby slovanští fabrikanti pravopisův a množitelé abeced uvážili slov Jana Herkela, Mluv. v Budíně 1826 str. 3. 4. „Nejen slovanští, i jiní vzdělanější národové touží míti obecná písmena slovanského jazyka, by se jich pomocí jakožto nejlepšího klíče konečně někdy tak rozlehlé řeči brána otevřela. Slovanské národy má k tomu vzájemná láska, přírodou jim daná, druhé národy užitek, by spůsobem co nejlehčím s 80 milliony evropských lidí rozmlou-

vali mohli. Z toho vynikne i při země- a dějepisní i politické rozdílnosti, žádaná jednota v literatuře mezi všemi Slovany, totiž pravé všeslovanství.“

Konečně mohlo by se říci: „Slovanská literatura byla by při vzájemném spojení jenom mosaice, jen velikému skladišti nebo pestrému trhu podobna, kde by díla jednotlivých kmenův a nářečí, tak jako Řcky a Francouze, Angličany a Armény, každého ve zvláštním jeho kroji a řeči, bylo viděti a slyšeti.“ — Odpovídáme: I dobře sestavená a uměle vyvedená mosaika jest krásná, má tvar a život a jest vždy lepší, než posavadní rozházené údy slovanského národu a literatury. Skladiště nebo-li trh nejednostejných lidí a řečí nebude a nemůže býti slovanská literatura, neboť všickni Slované jsou jedna krev, jedno tělo, jeden národ, všecka jich nářečí jsou jednostejná, rozdíl vzdělanosti kmenův slovanských jest jenom dle s t u p n ě ne dle z p ů s o b u. Dosavadní život Slovanův musí se, jakkoliv, ze starého netvarného rejdění ustáliti v určitém tvaru, velitelsky žádáť toho prospěch národu, a všecky pochybnosti musejí oněměti, všechny rozpaky zmizeti. Co dobré a potřebné, toť i možné; co u jiných národův, v jiných poměrech a vztazích možné a skutečné jest, proč by to u nás, v literním ohledě nemělo býti možné. Vladaři spojují a zpřibuzňují se po celé Evropě; kupci mají své domy zároveň v Londýně, v Paříži, Neapoli, Hamburku, ve Vídni, v Petrohradě: Evropa jest jejich vlasť; švejcarští vojáci a francouzští oficíři slouží v Turcích, v Americe a ve všech světa dílech, ano všickni Evropané jsou dopisováním a novinami v jednom svazku, jak by pod jednou střechou vespolek žili: jenom slovanští kmenové jsou rozděleni, rozerváni, sebe neznajíce.

§. 16.

Užitek vzájemnosti pro slovanský národ zvláště.

Výhoda této vzájemnosti jest veliká a mnohonásobná: 1. Duchovní, národní vzdělanosti se týkajíc. Národní vzdělanosť závisí na národní literatuře; obě daří se ale tím rychleji a šťastněji, čím větší jich okres a prostor, čím volněji daleko a široko s místa na místo, od země k zemi svými perutmi mohou vzlétati. Neboť vzdělanosť a literatura nalézají zde nejen více podnětu a podpory, nýbrž nabývají i mnohostranné, vznesené, čistě lidské povahy; nezjevujíť se tu paprsky vesnic, městys, škol, cechův, ano paprsky celých zemí, národův i člověčenstva. Při vzájemnosti bude se veškerý národ náš považovati co jedna rodina, osvěta jeho bude velikolepá, obrovská, jeho literatura skvělá, nadvládná. Nemáť literatura býti nespořádaná spousta pérových plodův, ne prázná, bezúčelná chumelenina spisův, ne surový, náhodný, mezerovatý náhrn knih, jichž pospolitý duch neoživuje a kde národní povaha ražena není: máť býti jednota a svazek písemních děl k celku národnosti, zásoba spisův a knih ve všelikém odvětví, ježto se jistou přirozenou soustavou ne-li zároveň, aspoň po sobě rozličnými věky a stupni vzdělanosti národu vespolek doplňují, a kde veškerý národ poklady svého ducha, výtěžek svého života, čili zvláštní svůj názor světa pro souvěk a potomstvo byl složil. Tato vzájemnosť bude pro náš národ hojným pramenem velikých činův; jestiť ona podmínkou velikých písemních děl a učených předsevzetí, nejjistějším lékem proti národnímu úbytí, v krátkém čase vykoná, co k víře nepodobno, zvláště tam, kde veřejné mnění a volný národu vývin zcela potlačen není. Lidé jednají jen proto malicherně, nedůstojně, povržlivě, že malou míru pro hodnotu svého jednání mají; a malou a zkrácenou míru tu mají jen proto, že se před obmezeným a nízkým soudem svých skutkův a činův zje-

vují. Naproti tomu vstupují-li v duchu před nejmoudřejší a nejlepší svého lidu a času, postaví-li se v mysli před veliký, důstojný sbor veškerého národu, tuť i jejich mysl sama se rozmáhá, srdce, oné slavné pochvaly žádostivo, je vroucí velikými city a cnostmi, péro se oživuje a operuťuje k nesmrtelným dílům. Při dosavadní rozervanosti a lhostejnosti musily jednotlivé kmeny slovanské zůstati bez literatury, tedy i duševně slabí, nevzdělaní a nevědoucí: protož se i potkávaly s posměchem a povrhováním cizích národův, myslících, že Slovan nemá síly, by ve službě člověčenské osvěty něco vyvedl, ba ani choplivosti, by něčeho jinými nalezeného požil. Posměch ten zakalil sebecit Slovanův; brzo stal se z posmívaného posměvač svého vlastního národu. Takto zjevil se v něm podivný, v dějepise světa nevídaný úkaz národu, jenž krásných citův lásky, úcty, obdivu a nápodobení dobromyslnou štědrostí všem cizím národům sousedním udílel, a sobě samému jen zneuctívající city úmdloby, nedospělosti, nesmělosti, protivnosti a nevážnosti zůstavil. Nikdy mu netanulo na mysli: veliký národ má i veliké úlohy a povinnosti k světu a účelům člověčenstva, musíť tedy i veliké dary a prostředky míti, by úlohy ty rozřešil. I buďtež tedy Slované nejdříve sami k sobě spravedlivi, nežli spravedlnosti a vážnosti od jiných budete žádati. Mámeť ve světě každého člověka, tak i každý národ, za to, zač se dává, musíť se ale též za něco dávati. Snášíme raději nepokojné a nepohodlné, než abychom nepatrné a ničemné trpěli. Myslíme, že nejsme ničím povinni lidem a národům, co myslí, že sami sobě ničím povinni nejsou. Čiňtež co možného, by se zapomnělo, že tak starý a veliký národ posud ku všeobecnému pokladu člověčích myšlének, ku zdokonalení umění a věd, slovem k vývinu ducha a života jen ještě tuze malou částí byl přispěl. Mnohem mladší a menší národové předčili nás ohledem toho a daleko zůstavili na cestě zásluhy o vývin člověčenstva. Možnosť, dobyti si takové zásluhy, zá-

visí ale u Slovanův jenom a jediné na literním spojení a vzájemnosti *).

2. Hospodářský užitek. Spisovatelé nabudou tím velikého čtenářstva, odbudou mnoho výtiskův svých spisův, dojdou tím odměny za svou práci a při svém podnikání na mizinu nepřijdou. Spisovatel, pouze a jediné na své nářečí obmezený, odbude sotva tolik výtiskův, co potřebí k zapravení nákladu. Dokud jednotlivé kmeny slovanské ve své nevzájemnosti a v oddálení zůstanou, nikdyť nebudou míti květoucí a trvalé literatury, tať jest jenom tam, kde mnoho odběratelův knih a čtenářův, mnoho čtenářův jen tam, kde mnoho lidí, mnoho lidí jen tam, kde veliký, snášelivý, vzájemně se znající a milující národ jest. Protož cestují Maďaři velemoudře, že malý jsou národ, do jiných světa dílův, do Asie, k Mongolům, Tibeťanům atd., by tam své předky, nebo bratry, aneb podobný sobě národ našli, a tím větší prostor a obecenstvo pro svou literaturu získali **). Květ literatury, řeči a vzdělanosti národu dař se vniterně jakkoli, buď podporován a jemu pomáháno, nemá-li zakrněti, žádá i zevně hranic rozsáhlejších. Aby

---

*) Úsudek tento plyne z veliké horlivosti spisovatele, by slovanský národ co možno rychle a vysoko na stupni dokonalosti se zaskvěl. Zdáť se on tu schválně pomíjeti hojné a veliké poklady většího počtu slovanských kmenův z té jediné příčiny, že se to dle jeho zdání cestou vzájemnosti nedělo; čemuž ale tak není; právě od té doby, co vzájemnosť (byť i na začátku malá) mezi těmi oněmi kmeny nastala, nabyla i literatura většího vzletu a více slovanského rázu. Znalci toho netřeba důkazův podávati. Že toho jiní národové neznají, tím není Slovan vinen, a že haní a tupí, na to netřeba mnoho váhy klásti: hana a tupení padajíť na jich nevědomosť.
Pozn. překl.

**) Maďaři náleží k severskému plemeni. Známka jazykův plemene toho jest hlavně přilepování slabik, ostatně mohou býti a jsou od sebe více vzdáleny, než řeči plemene indoevropského, a než třebas řeči slovanská, latinská, německá atd. Bude tedy nepochybně malý odbyt u oněch kumysákův, u oněch přehorlivých čtenářův, co modlitbou raději na válci točí, než aby ji říkali, ježto prý to jedno, hýbe-li se jazykem aneb něčím jiným. Pozn. překl.

se rozsáhly, není nám třeba, netřeba konati nám cest a dobývati, jenom dělící nás stěny a zdi svaliti, aneb okna a dvéře pro snadnější spojení udělati, abychom si takto veliké národní obydlí zřídili.

3. Jazykový prospěch. Každé nářečí nabude tím zdokonalení, čistě slovanské tvárnosti, tím pilněji všeho cizího se vystříhá, cizí slova a výrazy vymýtí, latinismy, germanismy, tatarismy, maďarismy atd. odloží a z opravdu slovanských pramenův bude se obohacovati. Jeť to prospěch jazyka, jenž chce býti jazykem vzdělanosti a literatury, má-li více nářečí. Kmenové a nářečí jsou kořeny, literatura a řeč jsou strom, jenž z kořenův mízu, sílu, obohacení ssaje. Protož bývají malí národové z počátku své osvěty a literatury nuceni, kovati mnoho nešťastných, jalových slov, aneb vypůjčovati z jinorodných řečí, protože jazyk málo má kořenních slov, žádných nářečí, žádných kmenův národních, aby ze života nových výrazův poskytaly. Známoť ale naopak, že řeči velikých, rozlehlých národův, ku př. německá, za svou velikou přirozenou bohatosť, převelikou tvořitelnosť a mnohostrannosť právě mnohým nářečím a kmenům děkuje, z nichž spisovatelé jako z nevyvažitelného zlatodolu čerpali. Slovanská řeč, dle všech nářečí svých, bude se potom skvíti v náplni, jaké žádný druhý jazyk nemá, a k tomu jí netřeba více, než aby se sama vzájemně vyčerpala, a svoje čerpadla do sedmi hlubokých a bohatých žil ponořila, totiž: 1) do staroslovanské církevní řeči, jak kyrilské tak hlaholské; 2) do drahocenných nově nalezených literních zlomkův ze staré doby, jako jest ku př. Královédvorský rukopis, Igorovo tažení, polský žaltář, rukopisy dubrovnické atd.; 3) do nynější ruské, 4) illyrské, 5) polské, 6) české písemní řeči a literatury, 7) do národních písní, báchorek, přísloví a pohádek prostého lidu, úsloví (idiotica) a krajinského mluvení rozličných zemí, nářečí a podnářečí. Básníkové zvláště mohou na této cestě vzájemnosti mnoho konati, a nejsnáze nová, od

druhých bratří vypůjčená slova a obraty ve své nářečí uváděti a vštěpovati, ježto poesie svou zlatou lemovkou a libou květinovou vůní nám je činí milými a domácími, a je ne hloubavému, nesnášelivému rozumu, nýbrž milujícímu srdci a vše objímající obraznosti předkládá. Žasneme nad obohacováním řeči a pojmův toho způsobu v novější české literatuře Jungmannem, Hankou, Preslem, Markem atd. Jen aby se proti podobným vydobytostem ne hned, jako Nejedlý a Palkovič, válečný povyk dělal; z vniterního života národu nevědomky vyniklé slovo jestiť vždy lepší, národnější, půvabnější, a snáze dá se umístiti, nežli z úmyslu novokuté slovo. Poláci a Rusové upustí od svých řeckých, latinských, francouzských, švedských názvosloví a technických výrazův v uměních a vědách, a za čistě slovanské, od Čechův dílem už utvořené, dílem připravované je vymění, a tím i pojmy a známosti do vniterního života národu zasadí. — Při této vzájemnosti získá i libozvuk každého nářečí: hrubosť a tvrdosť slov jednoho nářečí bude jemnějšími výrazy nářečí druhých změkčena a ohlazena, a při tom zůstane všecko naše, totiž slovanské. Námitka, žebychom tímto způsobem řeč svou poruštili, zpolštili, počeštili atd., jest neslovanská a hodna posměchu a povržení. Co slovanské, kdekoliv, to naše. Tímto způsobem budeme snadno moci porovnávati, výhody svého nářečí jasně nahlédati a hodnotu jeho cítiti; s druhé ale strany se též uvarujeme přeceňování jeho předností; neboť právě při neznámosti a nevědomosti býváme nejvíce k druhým nespravedlivi a zaslepeni nadšením pro to, co nám náleží. Nevytýkejme tedy hned závistivě, co nemile zní v druhém nářečí slovanském, jež snad v drsnatějších krajinách vyrostlo; zůstaň každý věrně při svém nářečí, pořád jemněji slyše, pořád důvtipněji pátraje a se obdivuje, jak jedna a táž řeči látka v rozličných pásích a podnebích se vyvinuje, hýbe a tváří, a jak přece hlavní rysy a známky národního ducha nikdež a ničímž zahlazeny býti nemohou.

4. Politický. Politický prospěch vzájemnosti jest dvojí:

a) Zevnější. Pominouť zpoury a povstání Slovanův proti panovníkům, jižto k jiným národům patří, a pod jejichž žezlem se nalézají; neboť vzájemností přestane touha po spojení s druhými Slovany, neb se aspoň velmi seslabí. Nebudouť míti příčiny, aby se jich vzdali, zůstane každý pod svým krovem, maje doma to, čehož by u souseda nabyl. Ano pod cizími, ne-slovanskými vladaři, jsou-li snášelivi, najdou slabší kmenové slovanští více rukojemství a jistoty pro zvláštní samostatnosť a trvání svého nářečí, jež by jinak pod panovníkem druhého mocnějšího nářečí slovanského, dle zákonův přitažlivosti, od něho cele pohlceno, aneb aspoň s ním slito býti a konečně zmizeti mohlo. I vlády, jež osvětu národův těch na péči mají, nejenom že této nevinné, blahodějné vzájemnosti překážeti a jí potlačovati nebudou, onyť budou ji spíše moudrou obezřelostí pěstovati a jí napomáhati. Radíť tomu už věhlas a lidství, aby se dalece rozmohlému citu a patrně nastalé potřebě nepřátelsky v ústrety nevycházelo, ano aby se to jen prozřetelně řídilo, pořád ve střizlivém, nevášnivém duchu zachovávalo a na pravé cestě dále vedlo, by to bez bludu cíle dosáhlo.

b) Vniterně. Takto přestanou i spory, žárlivosť, boje a vojny Slovanův proti Slovanům, pročež i všeliká urážka samolibosti a ješitnosti druhých kmenův a nářečí, všeliké povyšování jednoho nad druhé, všeliká snaha a o přednosť a z toho plynoucí potlačování druhých Slovanův přestane. Každý kmen bude potom oběžnice kolem společného slunce, na druhé vzájemně působící a svou vlastní cestou jdoucí. Potom se pozná, že každé slovanské nářečí své zvláštní přednosti a krásy má: jedno sílu a velebnosť, jako ruské; druhé něžnosť a lahodu, jako polské; třetí spanilý klasicko-rozměrný rytem, jako česko-slovenské; čtvrté hrdinství, oheň a žár, jako illyrské atd., a že přece všechny tyto vlastnosti a přednosti z jednoho

pramene plynou a v jednom ohnisku národního vývinu se spojují. Co Polák Kazimir Brodziński (Pisma rozmaite, w Warszawie 1830 díl I. str. 17) vůbec o národech evropských praví, toť platí i zvláště o kmenech a nářečích slovanských: „Dějepisu literatury naší doby děkujeme z většího dílu za krásné známky našeho času, že všickni národové svou hodnotu uznávají, že jich rozličnosť neodpuzuje, že každý, čím osvícenější, tím se i víc zavázán cítí, by důstojnosť a zvláštnosť druhého ctil a jeho osobnosti si vážil.

§. 17.

Zevnější překážky této vzájemnosti.

Překážky ty jsou dvojí: cizí a naše. U jiných národův evropských panuje mnoho ještě předsudkův a předpojatých mnění proti Slovanům, ano strach a bázeň před nimi, jež všestranné vzájemnosti v cestě jsou a zde onde by ji zastaviti mohly. Jak mnoho ještě ne-slovanských spisovatelův o Slovanech a řeči jejich smýšlí a veřejně píše, toho můžeme se v Šafaříkově dějepise slov. řeči a literatury, v Budíně 1826, str. 46—47, a ve výkladě ku Slávy Dceři str. 457—472 dočísti. A najdeme-liž pak ještě u veřejných listech článek o Slovanech, aby se hned starobabským tvářením výstraha nedávala před nimi, jako před strašidlem, jehož se báti jest? Je-liž v běhlých listech o nich pojednání, by nebylo hned řeči o severním kolose, by se politická nebezpečí nečenichala a nesnila, a tím způsobem aby Slované v podezření neubíhali, kmen proti kmeni se nedráždil a neštval, a aby i nejlepší a nejsvobodomyslnější vlády děšeny nebyly? Svět jest proti Slovanům, jako ohlas u Tihonu u blatenského jezera v Uhřích: jednoslabičná slova: smích, strach, zlosť opětuje hlasitě desetkrát, dvou-, tří- a víceslabičná: láska, vděčnosť, zásluha,

pochvala, zamumlá sotva jednou. Slované byli haněni a povrhováni v stavě předešlém: nuže tedy nehaňte jich a nepřekážejte jim nyní, chtí-li svůj stav zjinačiti a zlepšiti. Bohužel ale, tak tomu není. Jsouť ještě národové v Evropě, co každého Slovana vůbec za svého nepřítele, každého s nimi ve společné vlasti obývajícího slovanského spisovatele za zrádce vlasti, a každou slovansky psanou knihu za zločin proti své národní literatuře považují *). Protož nemůžeme než jen chváliti slovanskou svobodomyslnou snášelivosť s jinými, ve slovanských zemích žijícimi národy. V Petrohradě mají Němci své německé kostely, školy, divadlo, cechy, ano i vlastní zákony a úřady; ve Varšavě, v Krakově požívají svobod jako doma; v Praze jest základ pro stolici maďarského jazyka, a žádnému Čechovi nenapadlo, by ji zničemnil, aneb u národu a vlády v podezření uvedl. Zdeť zjevuje se už duch lidství. Napopak jest jen tuze málo jinozemcův, aby si, jako Schlözer, Herder, Grimm, Göthe, Teresia Jakob, na práci dali, by Slovany a řeč jejich prvé studovali, a potom o obou soudili. Musíme se ale napřed vyznati, že spisův toho druhu málo dbáme, poněvadž Slované od některého času chválu i hanu cizích národův mimo sebe pouštějí. Rotteck jmenuje ve svém všeobecném dějepise ruskou řeč Knechtssprache, a sotva zná tři slova rusky. Fallmerayer, dějepis Morei str. 203, nazývá Slovany od přírody unedler než Germany, ježto se dle str. 228 orbou, řemesly, obchodem a plavbou, ne vojnou a loupeží obírají. Slované mají však o slově edel docela jiný pojem; u nich lze býti šlechetným jen na útraty svého vlastního, ne však cizího práva, a lupem živu býti není u nich nikterak šlechetnější, než orbou a obchodem.

*) V posledních desíti letech, tedy od sepsání této knihy, časové se aspoň v našem státě valně změnili. Zbyli-li ještě kteří ze starého táboru, jsouť to jen staří opozdilci, potlukači, neduživci, již od svého mnění neupustí, dokud nezemrou. Pozn. překl.

V Germanské Evropě *) žida Mendelsohna, v Berl. 1835, činí Německo díky Maďarům, že r. 894 Slovany na panonském Dunaji prorvali, a tak Německo poslovanštění uhájili. Slované nebyli nikdy dobývající národ, od jakživa měli velikou lásku k svobodě, ku své i cizí; smýšleli tuze ušlechtile, než aby své mravy, řeč a národnosť jiným byli chtěli vnucovati, jich rozšiřování bylo bezúčelné, jich zaměstnání nevinné; Slované byli by spíše podobných díkův od Německa hodni, že r. 1241 všemu křesťanstvu hrozné Tatary na Hané pod Jaroslavem, a r. 1683 Turky na Dunaji pod Soběským prorvali a tak Němce Tatarstva a Turectva uhájili. — Německý evangelický pastor Richter, v Sorně v Lužicích, chtěl v lužickém magazině 1825 dokazovati, že slovansko-srbská řeč tam nejen pruské vládě, ale i křesťanskému náboženství škodna jest, a protož pokud možná rychle zahlazena býti musí. V Rusích, v Polště a Srbsku, u prostřed Slovanův, jsou celé německé osady, města a okolí: jsouliž i ty tamním vládám a církvím nebezpečny a škodny? Žij a nech žíti! **) Francouzský vévoda Choiseul nechtěl Rusům a jich císařovně ani titulu: „Majesté Imperial“

*) Jako zde germanská Evropa, tak se i v nejnovějších spisích nalézá vyjádření: řeči indogermanské, místo indoevropské. Chce-li se kdo nadýmati, že mu plíce stačí, budiž mu popřáno, jen ať toho na ujmu svého rozumu nečiní. Pozn. překl.

**) Jaký prospěch poněmčování Slovanův v Němcích, zvláště v Lužicích mělo, vyznávají ne bez pozdějšího studu a lítosti sami poněmčovatelé, ku př. David Traugott Kopf ve svém životopise v Berlíně 1836: »Můj bratr, školní učitel v Greifenheině (slovansky Malín v dolení Lužici), pracoval o poněmčení dětí, ano celé obce, s takovou horlivostí, jakou vše se vynutiti mělo. Já, jeho pomocník, šel za jeho příkladem, neboť tím méně mohl jsem tušiti, že horlivosť ta nepravá jest, ač mi jedna věc byla zřejmá, totiž, že lidem v Greifenheině, na líc ovšem uhlazenějším, přece ona poctivosť, věrnosť, vážná náboženská mysl, pilnosť a pořádek v práci atd. schází, čímž Srbové, ježto se pokojně Srby nechali, chvalitebně se vyznačovali.« Budiž pan Richter takovou zkušeností a příkladem poučen.

dopřáti a dáti: obrátil se tedy k francouzské akademii, jež musila učiniti výrok, že slovo to není čistě francouzské. Slovem, větší počet jinozemských spisovatelův, co o Slovanech psali neb ještě píší, podobají se nečistým oněm zvířatům, všude jen špíny hledajícím, by se jí živili, a protož i tam, kde jinak docela čisté jsou ulice, nosem do každého koutku vnikají, by jen na smeti přišli. By takoví čenichatelé úmysl měli, poklésky objevovati a ku zlepšení přispívati, hodni byli by jen chvály a vděčnosti; že to však jich účelem není, dokazuje hořkosť a posměch, jejž mají, a schvalní zamlčování všeho dobrého a chvalitebného. Zaslepenosť taková jest jenom dítě nevědomosti, zbavujeť národ všech výhod, jež z citu čistě lidského, svobodomyslného smýšlení národního plynou, a jichž náhledy, známosti, mravy a obyčeje, ústavy a zákony druhých národův udílejí. Jen všestranná vědomosť a literatura rozsívá mezi rozličnými národy ducha svornosti a vzájemné vážnosti, zmenšuje ducha úžící národní nenávisť, dodává prostoru srdci, vznešenosti rozumu, a úsudku o druhých národech více slušnosti. Všichni odpůrcové dobré veliké věci tlukou jen do žhavého uhlí, toto lítá kolem a zapaluje i tam, kde by jinak nebylo působilo. Nám Slovanům nezbývá při těchto předsudcích nás obkličujících národův nic jiného, než skutkem dokázati, že jsou bezdůvodny, a že ochrany všech vlád a důvěry všech národův jsme hodni a důstojni.

Roku 1837 vyšla v Lipsku od Němce pro Němce sepsaná kniha o slovanské literatuře pod titulem: D ě j e p i s n ý p ř e h l e d s l o v a n s k é ř e č i a l i t e r a t u r y d l e r o z l i č n ý c h j e j í n á ř e č í p r o n ě m e c k é o b e c e n s t v o v z d ě l a n á od E. v. O. Z její předmluvy, při níž by nahoře podotčené liché úsudky a vášnivé smýšlení vyvraceti bylo zbytečné, stůj zde nestranný hlas: „Při radostném nyní a všeobecném snažení o důkladné a mnohostranné vzdělání vědecké, při oné pořád větší vědecké vzájemnosti národův a jich v ohledě tom účastenství,

musí tím více býti podivno, že v Evropě 80 milionův lidí žive, jichž jazykové, jakkoli bohati a krásni, od druhých dvou třetin evropského obyvatelstva sotva se dle jmena znají, ano o něž tito nijakž a cele ani nedbají. Je-li však podivno, že Evropané větším dílem ani netuší, že ze 230 milionův lidí, v Evropě obývajících, 80 milionův — tedy více než třetina veškerého obyvatelstva celého světa dílu — nejen slovanského jest původu, ano že jednu, z téhož kmene vyniklou řeč, jen během času v rozličná nářečí rozpadlou, jejichž tedy příbuzenství snadno se dá dokázati, až po dnešní den mluví a v ní píše: i jest to jistě smutné, že ve všech skoro zemích evropských nejen mnozí vůbec vzdělaní lidé, jimž by tato poslední věc aspoň neměla býti neznáma, ano i vědecky vzdělaní mužové, ba docela učení od řemesla nezřídka velmi nejasné, ano zcela bludné náhledy o slovanské řeči a rozličných její nářečích a jich mezi sebou příbuzenství, jakož vůbec nedostatečnou známosť dějepisu slovanských národův a jmenovitě jich literatury mají; nedostatek, jen tuze často nevhodnou malovážností slovanského národu, jeho řeči a ducha plodův ospravedlniti se hledící, ježto s jakousi pánovitostí na silné slovanské národy jako na polobarbary se díváme, aniž jich bližší známosti za hodny majíce. Nelzeť ovšem zapírati, že některé slovanské kmeny nyní ohledem svého vědeckého vzdělání jedné části ostatních národův evropských v pozadí stojí; rozdíl ten není ale tak veliký, jak se obyčejně udává, a stěží bude ku př. prostý lid ruský a srbský, ještě méně český a rakouský v duševní vzdělanosti prostému lidu v některých jiných zemích, ku př. v Portugalu ano i ve Francouzsku, za duchaplné vyhlašovaném, v pozadí se nacházeti. Vším způsobem jsou ale slovanští národové a výborné jejich řeči hodni, by se blíže poznali. Silna ve výrazech, bohata na slova a slov tvoření, obratna ve vazbě a vyjádření, jakož i plna libozvuku byla dosud ještě ku podivu čistě zachovaná slovanská nářečí záhy už

vyvinuta a vzdělána. Opozdění Slovanův ohledem osvěty nebylo ale snad následek nedostatku schopností a vloh ku vzdělání — jež spíše u národův těch často u vyšším stupni se nalézají, než u mnohého z ostatních národův evropských — nýbrž jenom následek hrozného tlačení těžkých osudův a poměrův času. Slovanští národové byli už v 8 a 9 století ohledem duševního a společenského vzdělání svého ostatním obyvatelům evropským nejen úplně rovni, anoť byli ve mnohých věcech před nimi, a byli by snad ještě posud, by železná ruka osudu nebyla jich násilně zadržela. Už v 9 a 10 století měli Slované nejen vzdělanou řeč a písmo, oniť měli toho času, kde v ostatní Evropě písmo svaté ještě přísně střežené bylo jmění nuzně vzdělané kasty kněžské, už dosti úplné přeložení biblí ve své řeči, jež prostému člověku nejen ústy jeho kněze bylo přístupné, onoť mohlo i často od něho samého čteno býti. Bohužel ale nastaly už na začátku středověku ve všech slovanských zemích veliké politické události, jež vhodně začatému vývinu a pokroku vzdělanosti národův těch naproti působily. To se stalo v Rusích vpádem Mongolův, pod jichž těžkým jarmem země 260 let úpěla; v Srbsku dlouholetými válkami s řeckými císaři a následujícím konečně podmaněním od Turkův; v Čechách, v oněch vysokých školách Německa, krvavými boji reformace a jich těžkými následky; v Polště neustálými boji vnějšími a pořád se opětujícími záhubnými spory v nitru. Všemi těmito zádavy byli národové slovanští ve svém duševním vzdělání nejen zadrženi, nýbrž nazpět vedeni; neboť mimo bojem a nepokoji nastalé zanedbávání věd, byli nešťastní Slované ještě i většího dílu své tenkrát už velmi hojné literatury násilně zbaveni, ježto se nejen ve zmatku poměrův větším dílem ztratila, nýbrž i, jmenovitě v Rusích a v Čechách, od nepřátel zúmyslně zničemnila, tak že malé jen zbytky literatury oněch časův až na naši dobu se zachovaly. Že ale tenkrát už velmi vzdělané řeči Slovanův cizím působením tak málo utrpěly a tak čistě se za-

chovaly, můžeť jen býti o důkaz více i pro mocnou vniterní jich podstatu, i pro silného ducha slovanských národův a jich lásky k jazyku mateřskému.“

„Osud slovanských národův a jich opozdění ohledem duševních vzdělanosti poměrův mohlo by tedy spíše politování a živé účastenství za hlas míti, nežli nevšímání a povrhování, jež jim i s strany osobnosti i s strany stanoviska duševní jejich osvěty, jmenovitě jich řeči a literatury jen tuze často za díl se dostávají. Nehledíce na to, že tvrdé, nezřídka nadulé úsudky, o věci té bohužel jen tuze často slýchané, s nyní tak obecně rozšířeným, přímým a ve vědeckém ohledě jinak příznivým smýšlením se nesnášejí, můžemeť je tím více za trestu hodné považovati, že se obyčejně na úplném nedostatku známosti slovanských řečí a jich literatur, ano slovanských národův samých zakládají. O věcech neznámých měl by úsudek, ne-li umlknouti, přece aspoň neurážeti. S podivením ale slýcháme nezřídka od lidí jinak docela vzdělaných, ano i vědecky vzdělaných, nejdivnější úsudky, náhledy a pojmy o slovanských řečech a vzájemné jich příbuznosti, jakož i o chudobě a nuzotě duchovních plodův slovanských národův pronášeti, patrně dokazující, že oni mužové ani sobě práce nedali, by věc svého posuzování jen poněkud byli poznali, a tudy ani netuší, co se za jich času ohledem toho už dálo a denně pořád více děje. Jinak by šetrněji jednali a věděli, že od více než jednoho věku lidského ve všech zemích slovanských nesmírně mnoho se děje, by nátiskem času nevinně promeškané se dohonilo. Jmenovitě panuje v tom za posledních třiceti let v Čechách, Srbsku, Polště a v Rusích veliká činnosť. Zvláště v Rusích vynikla s mladistvou silou řeč a literatura za poslední doby té a jmenovitě pod otcovskou vládou nynějšího panovníka, tak že, moudrou a činnou vládou podporována, nyní v nejšťastnějším, mnoho slibujícím pokroku se nachází, jehož příznivé výsledky nejen v zemi a v lidu blahodějně se na jevo dávají, ano už se i na sou-

sední severní Asii denně více přenášejí, která, jak se určeno býti zdá, osvětu svou z ruských rukou přijme. To vše znalo by se ale v ostatní Evropě snad více, by chuti bylo, mocnou a krásnou slovansko-ruskou řeč více poznati, ježto — bez ohledu toho, že by zrůstáním politické moci Ruska a jeho zmáhajícím se působením na poměry ostatní Evropy věc ta za užitečnou se mohla považovati — i sama sebou u vědeckém vztahu velice by byla odměnná. Protož bylo by snad už nyní tím více na čase, aby vzdělaný svět evropský svým posud cele zanedbaným bratřím slovanským, jižto nejen ve vlastních říších, ano z nichž i 18 milionův pod rakouským a 2 miliony pod pruským žezlem žive, jakož i dějepisu vzdělanosti Slovanův těch více pozornosti věnoval a s nimi se blíže seznámil, k čemuž by jmenovitě známosť řečí a dějepisu literatury rozličných slovanských národův nejlepším a nejjistějším navedením byla. Aby se tedy účastenství pro slovanské řeči a jich literatury obecněji povzbudilo, a věc ta většímu obecenstvu přístupnou učinila, potřebí díla, jež by o podotčené věci v stručné krátkosti a bez ujmy důkladnosti jednalo. Z přátelské ruky došlo mne pojednání v anglickém jazyku (Historical View of the Slavic Language in its various Dialects, by Edward Robinson, Andover 1834), počátečně pro severní Američany určené, by je s duchovními vzdělanosti poměry slovanských národův seznámilo, a panující u nich ohledem toho účastenství ještě více oživilo. — Severo-Američanům neměl by německý soused Slovanův v pozadí zůstávati.“

§. 18.

Vniterní překážky této vzájemnosti.

Větší ještě překážky nalézá tato vzájemnosť na naši straně: v životě slovanských národův samých. Mezi slovanskými sousedními krajinami, kmeny a nářečími potkáváme se s jakousi zakrytou vzájemnou malovážností, ano povrhováním, často v potutelné škádlení a nepřátelský styk vybuchujícím. Příčiny toho pochodí ze starých časův, kde dva, tři kmeny mezi sebou vojnu vedly a vzájemně si škodily. Hmotné následky vojen těch dávno se zhojily a zapomenuly, tajné ale rozhořčení nepřestává a mezi kmeny a nářečími živí nedůvěru a upjatosť, ano často nenávisť, jež s dětí na děti přechází. Mimo to zjevuje se často báječné vypravování a báchorky, nenávisť živící národní písně, uštěpačná přísloví (ku př. Čech — neplech, Moravec — nemravec a t. p.), kde ten onen kmen směšným se činí, čehož původu nikdo udati neví, což ale z úst do úst, s pokolení na pokolení jde a nevražení udržuje. Ano i od našeho nářečí uchylující se výslovnosť, stanovení pohlaví aneb opačný smysl slov, rozličné kladení přízvuku na slabiky v druhých nářečích zdá se nám býti kažením, falšováním, skrucováním a hyzděním našeho vlastního jazyka, ježto každý kmen své nářečí za nejkrásnější, nejbohatší a nejslovanštější má: odchylky takové máme za důtky na své nářečí, znečišťování národního jazyka, a nevidomky vzniká v nás nenáklonnosť a nepřízeň z toho, potom záští a pohoršení a posléze ošklivosť, že se sotva přemoci můžeme, abychom se zkažené hatlanině učili aneb v ní psané knihy četli. Připomínáme jen neobratnosti Polákův, Chorvátův a jiných kmenův u vyslovování českého *h*, jež vždy jako *ch* vyslovují, a mezi oběma, tak tuze rozličnými a často význam určujícími písmeny žádného rozdílu nečiní, ku př. české h n ě v vyslovují jako ch n ě v, latinské h o m o jako ch o-

mo, Herder — Cherder, neb české hladím, hodím jako chladím, chodím, ježto přece rozličná jsou slova a významy. Učíme se pak raději docela cizím řečem, s naší řečí, s její vlastními zvuky, pády, tvrdostmi nebo měkkostmi do žádného styku nepřicházejícím. Upadáme v jakési přemlouvactví pro své nářečí, což pro celek národu zhoubné má následky, třenice a boje. Myslíme zásluhu míti, když jen svému nářečí pomáháme, druhých-li nedbáme a od vzájemnosti upouštíme, docela má-li náš kmen větší počet, příznivější politické okolnosti a převahu na své straně. A však i u menších kmenův vídáme a tuze často lichou pokoru, jakousi blahou samolibosť, malicherné očkem na se pohlédání, též tak protivné a škodné, jako pýcha kmenův velikých. Velicí, hrdopyšní národové dopouštějí se zpozdilosti k slabším a poddaným, malí hrdopyšní trou se o vyšší neb o sobě rovné: všecky tyto nezpůsoby jsou nepřátelé vzájemnosti. Dříve aneb později padnou ale všecky tyto hráze, jež posud vzájemnosť velikého slovanských kmenův spojení přetrhují.

By se tyto a podobné odstranily překážky, pomyslime jen, jakou hanobu, jaké neštěstí ode dávna nesnášelivosť, dědičná kmenův a rodin nenávisť Slovanům přinesla. Jesti-li pak život tak dlouhý, by se lidé a národové směli hněvati? Jest dobrých a šlechetných duší tak mnoho, by od sebe utíkati mohly? Svárliví lidé jsou protivni: svárliví národové jsou hrůza, ubíhajíť v hanebné rozervání a sebezničení. Sprosté duše, za pohnutku všude jen vášeň a zisk mající, nemohou arci pochopiti, jak možno sebe sama zapříti a obětovati, jak pomstu v lásku změniti: protože člověk jen toho se od druhých lidí a národův domýšlí, k čemu sám schopen nebo neschopen se cítí. Šlechetný národ sám od sebe nikdy neupustí. Atény a Sparta svářily se dlouho a prudce o přednosť: když ale nepřítel zevně oběma zahrozil, objímalo a líbalo se vše ve chrámích a na ulicích, co Řekem slulo, a Peršané byli poraženi, Řeci volni. Následek všeliké nenávisti

jest oddělení, následek tohoto jest obmezení neb uzavření oboru myšlének, čímž si dráhu k dalšímu pokroku zamykáme, a sebe i svůj kmen duchovně sami do vazby dáváme. Slovanští národové nemají sami o sobě státi, nýbrž vespolek působíce, veliký život tvořiti: kmenové mají národu, národ člověčenstvu sloužiti a náležeti. Před velikými přednostmi druhých lidí, druhých kmenův, druhých národův není jiné spásy, než láska a vzájemnosť; tato vznáší nás k nim, činí jejich naším, vlídně rovná spory, s nimi nás sjednostejňujíc. Jdeme-li s nimi v odpor, jest veta po nás, ne-li tělesně, tedy, a což více, mravně, to buď záštím a nenávistí, ježto nás tráví a zneuctívají, buď přirozeným osudem, jenž duchovnímu světa řádu přese všecky jíti dává, co nemají schopnosti nebo vůle, by vše veliké a vzácné, kdekoliv se jeví, poznávali, cítili, milovali a v užitek si obraceli. Jen potom bude slovanský národ důstojně státi, bude jen potom své velikosti, určení a národní cesti přiměřený společný dějepis míti, nebude-li harmonie a vzájemnosť svárlivostí rušena, sobectvím kmenův udušena. Nic nevzdělává a nešíří ducha tak tuze, nic neoživuje ho k smělejšímu letu, jako účastenství veřejného blaha velikých národův: ctižádosť, vlastní užitek a každá, mysl a sílu budící náruživosť má zde nekonečný prostor. Musíme tedy malé s velikým, kmeny s národem spojovati, neb i mysl míti, abychom v nejhorším případě i od jedné části upustili, by se jenom celku získalo. Čím méně slovanský kmen o povaze, o řeči a literatuře druhých kmenův poučen jest, tím více mní sám o sobě, tím méně o druhých, marnosť jeho má v této nevědomosti svou potravu, jeho nenáklonnosť k druhým svou výmluvu. Vzrůstající vzájemností poroste i všestranná láska a jednota. Tím méně budeme se nenáviděti a sebou pohrdati, čím více ústně nebo písemně vespolek obcovati budeme. Společná literatura a výměna duchovních plodův naplní bojem unavenou mysl důvěrou, pusté srdce odměnnou láskou, duši společnou myslí a prospěchem. Zdáť se to-

tiž obecným býti osudem lidí a národův, že jen smutnou zkušeností a zlým užíváním sil pravé užívání sil poznávají, takť tomu v politice, ve mravnosti, v umění a též i v národnostech. Národy kolotají dlouho mezi bezvládou a otroctvím, mezi divokostí a rozmařilostí, mezi náboženstvím a pověrou, mezi krasochutí a surovostí, mezi horlivostí a chladností, mezi nenávistí a bezstrastím: až konečně vyšší ona síla, ježto všeobsáhlou moudrostí dějiny ku blahu celosti pořádá, kolýsavé pohyby zkoušejících se sil do rovnováhy uvede, dobu úplné jich dospělosti a pravidelnou pevnou soustavu lidské vzdělanosti stanoví. Ostatně ať jsou i kmenové mezi Slovany, co jen, sami sebe za nejvyšší cíl národu a života majíce, v národní částečnosti, v přísném uzavření nebo hrdém oddálení od druhých žijí, ať k jednostranné, jenom sebe a své znající a toho si vážící kmenní zvláštnosti se vzdělají; ať i osud a zevnější poměry některým větvím a kmenům překážejí v literní vzájemnosti část míti, neb je od našeho národu násilně odervou a vzdálí; byť i podlým sobectvím jednotlivé kmeny a nářečí od veliké, dříve snad horlivě zastávané věci národní odpadly: protož nemusíme zoufati, jsouť to jenom jednotlivé potůčky, ježto se ztrácejí; proud národu půjde přece ve své síle a velebnosti, způsobí další vzdělávání posavadních živlův osvěty a člověčenstvu je odevzdá. Bylo by ovšem přáti, aby tato vzájemnosť mezi Slovany všekmenná byla, a však i mnohokmenná bude divy tvořiti: ať se jenom ve službě člověčenstva pořád dále vzdělává a ušlechťuje, a ani osobováním cizincův, ani netečností našincův zlému démonovi časův a národův ať nepodléhá.

§. 19.

Cesty a pomůcky k této vzájemnosti.

1. Slovanská knihkupectví ve všech hlavních městech našich kmenův, jmenovitě v Petrohradě, Varšavě, Krakově, Lvově, v Praze, Vídni, Pešti, v Brně, Bělehradě, Záhřebě atd., by v druhých nářečích vydané knihy i rychle i lacině se kupovati mohly. Zamluví-li si kdo nějakou polskou neb ruskou knihu cestou nynějšího knihkupectví, musí obyčejně půl i celý rok čekati, než přijde, a pak za ni ještě k tomu dvoj- i trojnásobnou sumu obyčejné ceny složiti, že prý spojení velmi řídké a proto i těžké a drahé jest. — Musíme ale dříve potřebnosť ve svém nitru sami cítiti, nežli na prostředky k její ukojení zevně pomyslíme a je v skutek uvedeme. Probuzený a rozšířený cit vzájemnosti bude už knihkupectví zakládati, aneb jsou-li, poslovanští je, a vtírání se cizích řečí, knihkupectví a literatur hrázi položí.

2. Výměna knih mezi spisovateli rozličných kmenův. Vydavatelé novin, časopisův atd. ať své plodiny vzájemně si zasýlají a vyměňují. Netřeba jim peněz vydávati. Spisovatel tohoto spisu činí to už dávno s pány Macieiowským a Rosciszewským, od nichžto knih polských, s pány Vukem a Pavlovičem, od nichž srbských, s pány Köppenem a Pogodiným, od nichžto knih ruských za česko-slovenské dostává.

3. Učitelské stolice a školní katedry slovanských nářečí, kde by žáci a mladí Slované aspoň začátkům se učiti a povzbuzení k dalším pokrokům nabyti mohli. Petr Veliký vydal v Rusích zákon: „Kdo čísti a psáti neumí, nebudiž na veřejný úřad dosazen, ani nemožiž dědictví po svém otci nastoupiti.“ Čeho Petr Veliký pro obecné vzdělání svých poddaných potřebu uznal, nemělo by na příšť býti radno ohledem slovanských řečí,

zvláště pro učitele a professory na vyšších školách? *) Ve školních a čítacích knihách pro mládež buďtež obsaženy příklady a rozpravy o znamenitých Slovanech všech kmenův a nářečí, jak se dílem už v čítací knize (Čítánka od Kollára) stalo. Přáti bylo by též brzo slovanského Plutarcha; takové životopisy slavných Slovanův působí kouzelně na mládež. Může-li příklad několika mužův z dějepisu jednoho kmene podaný už námi hnouti a ku šlechetným podnikům nás roznítiti, i čehož nevyvedou ze všech kmenův a z dějepisu veškerého národu sebrané příklady nejrozmanitějších cností! Ve svatyni takového panteonu a před kouzelnou silou takových obrazův zmizí kastní duch jednotlivých kmenův, anebo spíše povýší a projasní se v ducha obrovského, jenž celý národ v srdci nosí.

4. Všeobecný, všenářečný, slovanský literní časopis, v němž by každá nová slovanská kniha v tom nářečí oznámena a posouzena byla, v němž psána — srbská srbsky, polská polsky, ruská rusky, česká česky. V tomto vzájemném učeném časopise musili by pracovníci a posuzovatelé ze všech nářečí slovanských část míti a společně působiti. Neníť pochyby, že by se takový časopis při tak velikém a daleko rozšířeném obecenstvě dlouho udržel. Literatura jest hlasité viditelné myšlení národu, časopisy jsou jazyk národu, jímž k sobě mluví. Dobrý, mnohočtený časopis, byť i příštího roku byl už veteší, lepenkou neb sýrovou obálkou, prospívá přímo světu víc a působí déle než tlusté, málo a od několika čtené knihy, ano i než celé knihovny. Účinek zaniklých časopisův s nimi nezaniká. I kdež potrava, jež před lety chutnala? Koluje v těle, ale zušlechtěná. Právě neustálé toto obnovování v duchovním i tělesném světě činí přírodu a život tak užitečným, tak živým a příjemným.

---

*) Na některých vysokých školách ruských, jako v Petrohradě, v Moskvě, v Kyjevě atd. jsou zřízeny učitelské stolice českého nářečí a literatury.

5. Veřejné a soukromé knihovny tak zřízené, by v nich knihy všech nářečí se nalézaly a ku čtení propůjčovaly. Literní vzájemností rozmnoží se knihy slovanské tak, že jednotlivci nebude možno, všeho pokoupiti. Více lidí musí spojiti své síly a peníze k jednomu účelu. V každé takové knihovně musily by se nalézati hlavně nejlepší mluvnice a slovníky každého nářečí, ku př. mluvnice staroslovanského a českého nářečí od Dobrovského (lepší staroslovanská od Miklošiće — pozn. překl.); ruského od Puchmajera, Vatra, Schmidta; polského od Kopczyńského, Bandtkie (? — pozn. překl.); illyrského od Wuka a Berlice; krajinského od Kopitara, Dainka, Metelka, Murka atd. Potom slovníky: ruský od akademie, polský od Linde, český od Jungmanna, illyrský od Stulliho, Wuka; slovinský od Murka, Jarníka atd. I vniterní rozdělení a pořádek knihoven měl by dle čtyř nebo pěti hlavních nářečí učiněn a do tolika příhrad neb pokojův rozdělen býti, to pro snadnější přehled.

6. Srovnavací mluvnice a slovníky všech nářečí, by se formám a látce řeči snáze učiti mohlo. Zvláště doporučujeme dobré slovozpytné spisy, jimiž vzájemné se učení nářečím nad míru se usnadňuje, neboť kořeny slov ukazují nám prařeč nebo-li matku nářečí v prvotní její prostotě a jednoduchosti, a ve všech nářečích jsou tytéž. Spisovatel tohoto spisu neměl nikdy učitele slovanských nářečí; jeho učitelé byli hlavně etymologikon od Dobrovského, a etymologické jeho tabule v české a staroslovanské řeči; potom etymologický slovník od Bandtkie, od Jarníka. V tom má A. J. Murko docela pravdu, an v předmluvě ku své slovinské mluvnici v Štyrském Hradci 1832 str. V. praví: „Se všemi Slovany možno se srozuměti, bychom se i jenom jednomu nářečí dokonale dobře — pamatujž, opětuji to s úmyslem ještě jednou — dokonale dobře naučili. (Toto dokonale dobře jest ale bez slovozpytu a porovnání s druhými nářečími nemožné.) Kdo si takovou dokonalou

známosť osvojil, nebude míti příčiny stěžovati si, že slovanská řeč v každé vesnici jinaká jest, ano shledá jí všude jednu, a i vzdálenější nářečí více méně od sebe odchylná, ne však bůh ví jak od sebe rozdílná, a vždy přece srozumitelná. Jenom neznalci a poloznalci stěžují si na rozdílnosť a nesrozumitelnosť slovanské řeči." Urb. Jarník dí str. 3. „Tento směr — připravovati pomalu cestu ku srovnávání druhých příbuzných nářečí — mají novější slovanští jazykovědci skoro všech nářečí na docela zvláštním zřeteli, což budoucně velmi prospěšně působiti může."

7. Dále sbírání a vydávání národních písní a přísloví, kde rozdíl a vzdálenosť mezi nářečími ještě tak veliké nejsou, jako v učeném slohu. K tomu slušně také počítáme překlady spisův a knih z jednoho nářečí do druhého, ten užitek mající, že ku všestranné známosti slovanských kmenův vedou, naší krasochuti nekazí, vazbě násilí nečiní, slovem řeči naší nehyzdí a naší národnosti nezpotvořují.

8. Odstraňování cizonárodních slov a forem, přijímání pravých a čistě slovanských a tím podmíněné přibližování se k idealu všeslovanského jazyka, t. j. řeči, jíž by každý Slovan kterého koliv kmene snadno rozuměl. Slovanské řeči ať se jen slovanskými obohacují, řečmi jednostejného zvuku a jednostejné stavby. V žádném jazyku evropském nejsou cizí slova tak příkrá a nezáživná, jako ve slovanském; kalíť a snižují povahu národu, podrývají a zabíjejí lásku k němu a k jeho řeči. Cizí slova a mluvení způsoby zcizují Slovana Slovanu, odpuzují nářečí od nářečí, kmen od kmene; hnusí se a stěžují naučení se řečem bratrským. Česká a polská řeč jsou hlavně cizotinou zaplaveny a smíšeny, potřebujíť tedy pilného čištění, tam z germanismův, tu z germanismův, latinismův, gallicismův. Ku př. české grunt, věrtel, kšaft (Geschäft), kštalt (Gestalt), Ubrman (Obermann), freymarčiti,

nechati sobě udělati atd. *); polské sztuka (umění), hufnal (Hufnagel), filut, okazia, honor atd.; ruské očaj, glaz (oko) atd.; srbské varoš (město, slovo maďarské), šargarepa (maďarské), čupria (turecké), endek (turecké), pendžer (turecké), terpeza atd.

9. Jednostejný, filosofický, v duchu slovanské řeči založený pravopis, v němž by všichni Slované se měli usnesti, aspoň ti, jižto jednostejných písmen, latinských a kyrilských, užívají **). Na pravopis slovanský neměla by působiti ani řeč maďarská, ani vlaská, ani německá. Pestrota pravopisův béře nejen mnoho času naučiti se jim, onať i čtenáře odstrašuje a rozum mate. Pravdivě dí Šafařík o illyrském parnase, v časopise českého Museum 1833 díl I. str. 32: že jsou v něm ovšem sklady krásot ještě nedotknuté, studnice jazyka posud nepřebrané; ale jsou to něžné květiny do šeredných cundrův a capartův zakuklené, kteréž v této podobě nikdy přízně jiných neillyrských Slovanův získati nemohou. Třeba se tu teprv bořiti s potvorami, jako segljêsc místo šleš, bliscgnja m. bližňa, Kgniscnizi m. Knižnici, oghgnjem m. ogněm, gnjoj chjesc m. ňoj těš; ba i — ach nastojte! gghgnjevno m. gňevno atd. Protož musime chváliti Gaje a Chorváty, že zlepšením a poslovanštěním svého pravopisu pěkný a následování hodný příklad i druhým Slovanům podali. Slovem, by se této vzájemnosti dosáhlo, musíme všech nás dělících pahorkův odebrati a je urovnati, všechny jámy a propasti vyplniti, neb aspoň mosty přes ně stavěti, bychom si ruce podati a sem i tam snáze choditi mohli.

*) Jsouť už dávno vypleta. Pilnějším studováním zvláště starých plodův nejen českých, nýbrž vůbec slovanských a starých památek církevního jazyka může snadno býti, že čeština obledem čistoty dosti brzo mezi prvními slovanskými sestrami skvíti se bude. Pozn. překl.

**) Vyjímaje pravopis polský, přiblížila se už věc ta pokud možno k myšlénce spisovatelově. Pozn. překl.

§. 20.

Závěrek.

Ve světle této vzájemnosti bude se nám slovanský národ a všecky jeho kmeny a nářečí, všecky jeho osudy a záležitosti docela jinak než posud jeviti. Jenom jí bude Slovanům položen základ k národní literatuře v nejpravějším a nejvznešenějším smysle toho slova; jenom pomocí jí pomine dosavadní čínská zeď, osamělé žití a působení, malicherné s knížečkami kramářství jednotlivých kmenův a nářečí; pominou slaboučké literní podniky a společnosti, ježto sotva zrozené, nedostatkem vzduchu a prostoru umírají. Teprvé touto vzájemností budeme my Slované cítiti svůj původ a společenství, a nemysli si žádný kmen, že by výhodu tu dosti draho byl koupil. Věhlasnější částka Slovanův myslí méně na věci, jež nás dělí a vzdalují, než na ty, jež nás spojují. Potůčky sotva nesou trámky a prkna na svých vlnách: Volha a Dunaj nesou veliké lodi, kde se jich vody v řeku spojují. Aniž bude touto vzájemností některé nářečí ujmy trpěti, zachováť při ní každý kmen svou osobnosť, zůstane při svém nářečí a literatuře, bude však plody druhých kmenův znáti, kupovati a čísti. Zdeť tedy ještě krásné pole pro každého Slovana, jenž to věrně myslí se společenstvím národu; zde možno dobývati aneb spíše obraceti. Zde třeba, aby ušlechtilejší mužové národu si všickni ruce podali k tomuto opravdu svatému spolku. Neboť opravdová jest to nezbožnosť, ta posavadní chladnosť a neúčastnosť, ano často nečinnosť neb docela protičinnosť Slovanův proti sobě. Jesť to táž nezbožnosť, na kterou Říman tak velmi lál, děti-li k otci a k matce nelnuly, bratří-li a příbuzní sebe si nevážili. Kolem tohoto obecného, jasně svítícího ohniska národní česti shromažďuj se, kdo cítiti a mysliti umí, a hleď každého k tomu získati. Těžká odpovědnosť spočívá na nás, na naší době, našem národě, ježto má rozhodnouti

osud dlouhé budoucnosti. Polák nebudiž pouze Polák, nýbrž Slovan-Polák, nestuduj jen knih svých, ano i ruské, české, srbské; Rus nebudiž pouze Rus, ano Slovan-Rus, neznej a nečti jen spisův svých, ano i polské, české, srbské; Čech nebuď jen Čech, ano Slovan-Čech, neuč se jen česky, ano i polsky, rusky, srbsky; Srb neb Illyr nebudiž jen Srb, ano Slovan-Srb, nekupuj a nečti jen srbských, ano i polské, ruské, české knihy. Jenom kdo tato hlavní nářečí zná a jim rozumí, jenom ten měl by se péra chopiti a slovanským spisovatelem býti. Ne ten, kdo mezi Slovany první, největší, nejsilnější, nýbrž ten, kdo nejvzájemnější a s druhými kmeny a nářečími nejvíce spojen jest, kdo život a samostatnosť i menších a slabších nejvíce ctí a jí si váží: jenom ten hoden v naší době chvály a krásného názvu Slovana, o němž báseň pěje:

O já nejsem z počtu těch omrzlých
(Bodej zmizli skoro) nevlídníkův,
Kteří svoje odvracejí oko
Ode knížky psané literami
Cyrilskými nebo hlaholskými.
Však to jest jen zevniterné roucho,
Pod nímž slovanské též srdce tluče,
Na vše strany slovanského světa
Vylévajíc života potoky:
Nech rozličný na sobě má oděv,
Nicméně plod jednoho jest ducha;
Nech rozdílným psáno jesti písmem,
Jedna přece budeme rodina,
Dokud synu milá bude matka,
Nevděčník jí dokud neodvrhne
A tyranům neodevzdá cizím.
Co pak mne se dotýče, já nechci
Krátkozrakým jamožilcem býti,
Hledícím vždy jen do a pod sebe.

Já to cítím, že Slovanstvo celé
Moje jest, a já jsem opět jeho.
To má hrdosť, to má pýcha jestiť,
O kterou se připraviti nedám.
Můj národ jest spolu i vlasť moje,
Vlasť moje má nesmírné hranice,
Nepočítá set, než miliony;
Já jsem živý v mnohem větším světě,
Nežli závisť dopustiti může.
Já jsem synem silnějšího rodu,
Nežli ona pomysliti schopna.
Nad prostrannou milou mojí vlastí
Krásné slunko nikdy nezapadá.
Dá-li pán bůh a štěstí junacké,
Aniž její čest má zahynouti; —
Nezahyne, pokud budou děti
Lásky oběť Slávě přinášeti.

Obsah.